

Педагог

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК, ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ, ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

4(94)

2026

70
жас

Гулънар Кабдышептовна АБДУЛМИНА

Педагог

№4 (94)
(Шілде-Тамыз)
(Июль-Август)
2026

Журнал екі айда бір рет шығады / Журнал выходит один раз в два месяца

Журнал 2011 жылдың қаңтар-ақпан айынан
бастап қазақ және орыс тілдерінде шыға бастады.
Журнал издается с января-февраля
2011 года на казахском и русском языках

Республикалық ғылыми-әдістемелік
педагогикалық журнал
Республиканский научно-методический
педагогический журнал

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

Ш. Орынғалиева

Ұстаз. Ғалым. Тұлға 3

Н. Акименко

Из студенток – в коллеги: к юбилею Абдуллиной Г.К. 5

А. Мауэнова

Ізгілік пен білімге толы ғұмыр! 6

А. Татерова

Ұстаз еңбегі – ұрпаққа жол көрсеткен өнеге Абдуллина Гульнар
Кабдышеитовнаның 70 жылдық мерейтойына 8

Т. Байганирова

Ұстаздық жол – ұрпаққа қалдырған өшпес із 12

Т. Қасенов

Дене шынықтыру мәдениетіндегі спорттық бастаулардың маңызы 14

С. Дейнека

Педагогическая наука и искусство воспитания 21

Б. Ашегова

Влияние интерактивных методов в процесс обучение 25

Г. Сулейменова

Применение элементов геймофикации в обучении студентов колледжа 27

А. Олжаева

Білім берудегі жасанды интеллект: мұғалімнің цифрлық көмекшісінен жаңа
педагогикалық құралға дейін 31

А. Аскарова

Развитие «гибких» навыков задавать вопросы 36

М. Исаева

Развитие читательской грамотности в старших классах на уроке русской
литературы 41

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«Педагог LTD» ЖШС

Бас редактор:
Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

ҚР Мәдениет және ақпарат
министрлігінде
15.02.2010 ж. Астана
қаласында тіркеліп, №10712-
Ж куәлігі берілді.

Басуға қол қойылды
31.08.2026 ж.
Офсеттік басылым.
Тапсырысы: 320.
Басылым индексі: 74312

Редакцияның мекен-жайы:
050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел.: 8 777 303 37 67.
Эл.пошта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал <<RADO Print>>
баспаханасында басылды.
Алматы қ., Мыңбаев көш., 46,
кеңсе 411А

Көркемдеуші және беттеуші:
Нұрзат РАЙМҚҰЛОВА

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА: РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Н. Омашев — ҚР Жоғары мектеп Ғылым Академиясының академигі, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор.

С. Аманжолов — педагогика ғылымдарының докторы, ҚР Білім беру ісінің үздігі.

Ә. Дүйсебек — Ұлттық құндылықтар Академиясының вице-президенті.

А. Миразова — Алматы қаласы, №159 мектеп-гимназиясының директоры, ҚР Білім беру ісінің үздігі, Қазақстанның Еңбек Ері.

Р. Кіршібаева — Алматы қаласы, №145 мектеп директорының тәрбие ісі жөніндегі орынбасары.

Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Опубликованные материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях несут авторы. Рукописи и фотоснимки не рецензируются и не возвращаются. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале допускаются только с согласия редакции.

Журнал зарегистрирован в Министерстве культуры и информации РК в г. Астане. Выдано свидетельство №10712-Ж от 15.02.2010 г.

Подписано в печать 31.08.2026 г.
Печать офсетная.
Заказ 320.

Подписной индекс: 74312

Учредитель:

ТОО «Педагог LTD»

Адрес: 050036, г. Алматы,
Мкр. Мамыр-2, 13-7.

Тел./факс: 8 (727) 255-72-94;
сот.т.: 8 777 3033767

Эл. почта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал напечатан в типографии
<<RADO Print>>

г. Алматы, ул. Мынбаева, 46, оф. 411А

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word бағдарламасына жазып жіберіңіз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Болмаса, факс, бағалы хат арқылы редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ!

Представляемые материалы должны быть напечатаны и сохранены в программе Microsoft Word. Объем не более 2-х страниц, шрифт Times New Roman. Сведения об авторе должны быть точными и полными. Фотографии высылайте отдельными файлами в формате JPEG, TIFF, не вставляя в текст статьи. К высылаемому материалу приложить копию квитанции о подписке на журнал. Материалы отправляйте на электронную почту (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru), факсом или заказным письмом.

Ұстаз. Ғалым. Тұлға

Адам өмірінің мәні тек сүрген жылдарымен емес, сол жылдар ішінде атқарған игілікті ісімен, айналасына берген шуағымен, кейінгі ұрпаққа қалдырған өнегесімен өлшенеді. Жетпіс жас — өткенге ой жүгіртіп, атқарылған еңбек пен қол жеткен жетістіктерді саралайтын, өмірдің кемеліне келген мерейлі белес. Осындай абыройлы жасқа жетіп отырған қадірлі әріптесіміз, ұстазым — Гульнар Кабдышеитовнаның ғұмыр жолы — білім мен ғылымға, ұстаздыққа, адамгершілік пен ізгілікке арналған өнегелі жол.

Саналы ғұмырының бірнеше жылын жоғары оқу орнында шәкірт тәрбиесіне арнаған Гульнар Кабдышеитовна — өз ісіне жауапкершілікпен қарайтын, білімді де білікті маман. Дефектология, логопедия және психологиялық пәндерден дәріс бере отырып, болашақ мамандарға тек теориялық білім берумен шектелмей, кәсіби шеберліктің, адамға жанашырлықпен қараудың маңызын ұғындырып келеді.

Дефектология мен логопедия — терең біліммен қатар ерекше төзімділікті, мейірімділікті, адам жанын түсіне білуді қажет ететін салалар. Ал психологияны оқыту адамның ішкі әлемін танып, әр тұлғаның ерекшелігін құрметтеуге үйретеді. Осындай жауапты бағыттарды қатар алып жүрген ұстаздың бойынан кәсіби білім мен биік адамгершіліктің үйлесім табуы заңды. Оның сабырлы мінезі, салмақты ойы, әр адамға құрметпен қарайтын мәдениеті шәкірттері мен әріптестерінің ыстық

ықыласына бөленуіне негіз болып келеді.

Нағыз ұстаздың білімділігі оның айтқан сөзінен ғана емес, шәкіртінің ойлауынан, ізденісінен, кәсіби қалыптасуынан көрінеді. Әріптесіміздің дәрісін тыңдаған шәкірт оның өз саласын терең меңгергенін, әр мәселені ғылыми тұрғыдан пайымдай білетінін аңғарады. Екі тілді де жетік меңгеруі, қазақ және орыс тілдерінде ойын еркін әрі жүйелі жеткізе білуі — оның кәсіби мүмкіндігін кеңейтіп, түрлі аудиториямен нәтижелі жұмыс істеуіне жол ашқан маңызды қасиеттерінің бірі.

Ұстаз үшін үнемі ізденіс үстінде болу — кәсіби дамудың басты шарты. Осы тұрғыдан алғанда, мерейтой иесінің қалалық, облыстық, республикалық және халықаралық деңгейдегі семинарларға белсенді қатысуы оның жаңалыққа құштарлығын, білімін үнемі жетілдіруге ұмтылысын көрсетеді. Мұндай ізденіс ұстаздың дәріс мазмұнын байытып қана қой-

май, шәкірттерін де ғылымға, зерттеуге, кәсіби өсуге ынталандырады.

Гульнар Кабдышеитовнаның тағы бір ерекше қыры — оның ішкі мәдениеті мен сыртқы сымбатының жарасымды үйлесуі. Қай кезде де жинақы, талғаммен киініп, әдеміліктің, әдептіліктің нышанын танытып жүреді. Әсемдікке деген талғамы оның жүріс-тұрысынан, қарым-қатынас мәдениетінен де байқалады. Салауатты өмір салтын ұстанып, өзін сергек ұстауы — кейінгі буынға үнсіз беріліп жатқан тағы бір тағылым. Өйткені ұстаз шәкіртіне тек сөзімен емес, бүкіл болмысымен тәрбие береді.

Адамның өмірдегі үлкен жетістіктерінің бірі — тәрбиелі ұрпақ өсіру. Осы тұрғыдан алғанда да әріптесіміздің ғұмыры мақтанышқа толы. Үш қыз тәрбиелеп өсіріп, олардың әрқайсысының ғылым жолында биік белестерге жетіп, доктор атануы — ана еңбегінің, отбасындағы білім мен тәрбиеге берілген жоғары мәннің айқын жемісі. Ғылымды өмірлік мұрат еткен ананың өнегесін қыздарының жалғастыруы — ұрпақтар сабақтастығының тамаша көрінісі.

Ұстаздың ең үлкен байлығы — шәкіртінің құрметі, әріптесінің ықыласы, отбасының мерейі. Осы құндылықтардың барлығын бір бойына жинақтаған әріптесіміздің жетпіс жылдық ғұмыр белесі — тек жеке адамның мерейтойы ғана емес, білім саласында атқарылған еңбектің, тәрбиеленген шәкірттердің, қалыптасқан ғылыми-педагогикалық тәжірибенің мерекесі.

Жетпіс жас — даналықтың дара биігі. Бұл жаста адам өмірден жинаған мол тәжірибесін кейінгі ұрпаққа аманаттап, ақылымен де, өнегесімен де айналасына бағдар береді. Қадірлі әріптесіміз де бүгінде жас маман-

дарға бағыт-бағдар көрсететін, шәкірттеріне білімнің ғана емес, адамдықтың да үлгісін танытатын абзал ұстаз.

Мерейлі 70 жасыңыз құтты болсын, Гульнар Кабдышеитовна! Өзіңіз қалыптастырған ұстаздық жол, ғылым мен білімге деген адалдық, сабырлылық пен парасаттылық кейінгі ұрпаққа үлгі болып қала берсін. Отбасыңыздың ортасында абыройыңыз асқақтап, үш қызыңыздың және шәкірттеріңіздің жетістігіне қуанып, еңбегіңіздің жемісін көре беріңіз. Деніңізге саулық, жаныңызға тыныштық, отбасыңызға бақ-береке, ұзақ та мағыналы ғұмыр тілейміз.

Ұстаздықтың ұлағатын танытқан ғибратты ғұмырыңыз шәкірттер жүрегінде жалғаса берсін!

Ш.О. ОРЫНГАЛИЕВА,
PhD, «Alikhan Bokeikhan
University» ББМ
мектепке дейінгі және бастауыш
білім беру
педагогикасы кафедрасының
меңгерушісі.
Семей қаласы

Из студенток — в коллеги: к юбилею Абдуллиной Г.К.

Есть преподаватели, воспоминания о которых не заканчиваются вместе со студенческими годами. Проходит время, меняются наши профессиональные роли, приобретается собственный опыт, и мы уже по-новому оцениваем тех, кто когда-то вводил нас в профессию. Именно таким преподавателем является Гульнар Кабдышеитовна, отмечающая в этом году замечательный юбилей — 70 лет.

Я познакомилась с Гульнар Кабдышеитовной, будучи студенткой. В те годы она преподавала у нас дисциплины педагогического цикла. За её плечами уже был опыт практической работы в дошкольном учреждении, и это чувствовалось на каждом занятии. Теоретический материал никогда не оставался только теорией: Гульнар Кабдышеитовна постоянно обращалась к ситуациям из собственной педагогической практики, рассказывала интересные случаи, приводила живые примеры. Благодаря этому сложные положения становились понятнее, а за страницами учебников мы начинали видеть реального ребёнка, реальные педагогические ситуации и настоящую ответственность специалиста.

Студенту важно не только услышать определение или запомнить теоретическое положение, но и по-

нять, как полученные знания работают в профессии. Гульнар Кабдышеитовна умела показать эту связь между теорией и практикой.

Прошли годы, и теперь мы с Гульнар Кабдышеитовной коллеги. Человек, который когда-то стоял перед нашей студенческой аудиторией, сегодня работает рядом со мной. И теперь у меня есть возможность видеть её не только глазами бывшей студентки, но и глазами коллеги.

Гульнар Кабдышеитовна продолжает передавать свой профессиональный опыт новым поколениям студентов. Сегодня она преподаёт логопедию, дефектологию, медицинскую психологию. Такой широкий круг дисциплин говорит о многогранности её профессиональных интересов, серьёзном багаже знаний и постоянной готовности развиваться в профессии.

При этом за профессиональной требовательностью всегда стоит человек, готовый поддержать других. Как коллега Гульнар Кабдышеитовна отзывчива, внимательна и всегда готова прийти на помощь, особенно молодым преподавателям. Поделиться опытом, подсказать, поддержать — качества, значение которых в педагогическом коллективе трудно переоценить.

Есть ещё одна черта, без которой

портрет Гульнар Кабдышеитовны будет неполным. Это её удивительная собранность и элегантность. Всегда подтянутая, в деловом костюме, она и внешним обликом словно подчёркивает своё отношение к профессии. Для неё преподаватель — это не только знания и умение работать со студентами, но и определённая культура поведения, речи, внешнего облика. Эта внутренняя и внешняя дисциплина всегда была частью её педагогического образа.

Семьдесят лет — дата, которая позволяет оглянуться на пройденный путь, но в случае Гульнар Кабдышеитовны гораздо важнее другое: она по-прежнему остаётся в профессии, продолжает работать со студентами, делиться знаниями и опытом, быть рядом с коллегами.

В день юбилея хочется пожелать Гульнар Кабдышеитовне здоровья, благополучия, душевного тепла, благодарных студентов и радости от любимой профессии. Пусть накопленный за многие годы опыт ещё долго служит молодым специалистам, а рядом всегда будут люди, которые ценят и уважают её как преподавателя, наставника и коллегу.

С юбилеем, Гульнар Кабдышеитовна!

Н.К. АКИМЕНКО,
старший преподаватель кафедры
педагогики
дошкольного и начального
образования
УО «Alikhan Bokeikhan University»
г. Семей

Ізгілік пен білімге толы ғұмыр!

Адам өмірінің мәні оның артында қалдырған ізгі істерімен, шәкірттеріне берген тәлімімен, қоғамның дамуына қосқан үлесімен өлшенеді. Ұстаздық жолды өмірінің басты мұратына айналдырып, білім мен ғылымға адал қызмет еткен жандардың ғұмыры — кейінгі ұрпаққа өнеге. Сондай ардақты тұлғалардың бірі — психология ғылымы саласында өзіндік қолтаңбасын қалыптастырып, саналы ғұмырын білім беру ісіне арнаған Абдуллина Гульнар Кабдышеитовна.

Биыл Гульнар Кабдышеитовна өзінің мерейлі 70 жасқа толу белесіне жетіп отыр. Бұл — адамның жүріп өткен жолына көз жүгіртіп, атқарған еңбегін саралайтын, шәкірттері мен әріптестерінің ыстық ықыласына бөленетін айтулы кезең. Жетпіс жыл — бір адамның ғұмыры ғана емес, тұтас бір еңбек жолының, ізденіс пен ізгіліктің, ұстаздық пен адамгершіліктің шежіресі.

Гульнар Кабдышеитовнаның өмір жолын білім беру саласымен бай-

ланыстыра қарау — заңды. Өйткені ұстаздық оның кәсіби қызметі ғана емес, өмірлік ұстанымына айналған. Ұстаз үшін ең үлкен жетістік — шәкіртінің жетістігі. Осы қағиданы берік ұстанған жанның әр жылдық еңбегі талай жастың білім алып, кәсіби тұрғыдан қалыптасуына, өмірден өз орнын табуына ықпал етті. Ұстаздық — үлкен жауапкершілікті талап ететін мамандық. Ол тек білім берумен шектелмейді. Ұстаз шәкіртінің бойына адамгершілік қасиеттерді, еңбекқорлықты, ізденімпаздықты, елге деген сүйіспеншілікті сіңіреді. Осы тұрғыдан алғанда, Гульнар Кабдышеитовнаның педагогикалық қызметінің басты құндылығы — білім мен тәрбиені қатар ұштастыруында. Білім беру саласында еңбек ету үнемі ізденісті қажет етеді. Қоғам өзгерген сайын білім беру жүйесіне қойылатын талаптар да жаңарады. Осындай өзгерістер жағдайында кәсіби біліктілікті үнемі жетілдіру, жаңа идеяларға ашық болу, тәжірибені жаңғырту — нағыз ұстазға тән қасиет. Гульнар Кабдышеитовна да өз еңбегі арқылы педагогикалық ізденістің, кәсіби жауапкершіліктің және ғылымға деген қызығушылықтың маңызын көрсете білді. Ұстаз тұлғасының тағы бір маңызды қыры — оның адамдық болмысы. Кәсіби жетістік пен ғылыми атақтың сыртында шәкіртке деген жанашырлық, әріптеске деген құрмет, жас маманға көрсетілген қолдау сияқты адами құндылықтар тұрады. Ізгілік пен білімді қатар алып жүру — кез келген

педагогтің биік мұраты. Гульнар Кабдышеитовнаның өмір жолынан да осы қасиеттердің сабақтастығын көруге болады. Ұстаздың еңбегі бір күнде бағаланбайды. Оның нәтижесі жылдар өткен соң шәкірттерінің жетістіктерінен, олардың кәсіби қызметінен, қоғамға қосқан үлесінен көрінеді. Сондықтан ұстаз еңбегінің шынайы өлшемі — оның алдынан білім алған, бағыт-бағдар алған шәкірттерінің өмір жолы. Осы тұрғыдан алғанда, Гульнар Кабдышеитовнаның педагогикалық қызметі — талай буынға жалғасқан тағылымды мектеп. Ұстаздық жолда жинақталған тәжірибе кейінгі ұрпақ үшін аса құнды. Аға буынның кәсіби тәжірибесі жас мамандарға бағыт береді, педагогикалық дәстүрдің сабақтастығын қамтамасыз етеді. Бүгінгі таңда білім беру саласында еңбек етіп жүрген жас ұстаздар үшін тәжірибелі мамандардың өмір жолы мен кәсіби ұстанымы үлкен үлгі болып табылады.

Гульнар Кабдышеитовнаның жетпіс жылдық мерейтойы — оның жеке өміріндегі ғана емес, оны құрметтейтін әріптестері мен шәкірттері үшін де маңызды белес. Бұл — өткенге тағзым жасап, бүгінгі еңбекті бағалап, келешекке ізгі тілек білдіретін мерейлі сәт. Жетпіс жыл — үлкен өмір мектебі. Оның ішінде қуаныш пен толғаныс, ізденіс пен еңбек, жеңіс пен тәжірибе бар. Бірақ сол жолдың ең қымбат нәтижесі — адамға жасаған жақсылық, білімге қосқан үлес, шәкірт жүрегінде қал-

ған жылы есім. «Ізгілік пен білімге толы ғұмыр» деген атаудың өзі Гультар Кабдышеитовнаның өмірлік ұстанымын айқындай түседі. Себебі нағыз ұстаздың ғұмыры білім берумен ғана шектелмейді. Ол — адам тәрбиелеу, жүрекке жол табу, жақсы сөз айту, бағыт көрсету, үміт сыйлау.

Мерейлі 70 жас — өткенге есеп беретін емес, керісінше, жасалған игі істердің жемісін көретін, шәкірттер мен әріптестердің алғысын сезінетін ерекше кезең. Осы айтулы мерейтойда Гультар Кабдышеитовнаға зор денсаулық, отбасылық амандық, ұзақ ғұмыр, шығармашылық ізденіс

пен толағай табыс тілейміз. Ұстаздың ғұмыры — ұрпақ жадында жалғасатын ғұмыр. Ал білім мен ізгілікке негізделген өмірдің ізі ешқашан өшпейді. Гультар Кабдышеитовнаның мерейлі 70 жасы құтты болсын! Ғибратты ғұмырыңыз ұрпаққа өнеге, еңбегіңіз елге қызмет ете берсін!

Аида Ерлановна МАУЭНОВА,
педагогика ғылымдарының
магистрі, «Alikhan Bokeikhan
University» ББМ аға оқытушысы.
Семей қаласы

Ұстаз еңбегі — ұрпаққа жол көрсеткен өнеге Абдуллина Гультар Кабдышеитовнаның 70 жылдық мерейтойына

Білім беру мен тәрбиелеу саласында ұзақ жылдар бойы еңбек етіп, өзінің кәсіби білімі мен адамдық қасиетін шәкірт тәрбиесіне арнаған ұстаздардың еңбегі қашанда ерекше құрметке лайық. Әсіресе, психология мен педагогика саласында қызмет еткен мамандардың еңбегі адамның тұлғалық қалыптасуына, оның психологиялық ерекшеліктерін тү-

сінуге және қоғамға бейімделуіне тікелей ықпал етеді. Осындай өнегелі жолдан өткен, білім мен ғылымды адамға қызмет етудің маңызды құралына айналдырған тәжірибелі ұстаздардың бірі — Абдуллина Гультар Кабдышеитовна.

Биыл Гультар Кабдышеитовнаның мерейлі 70 жасы аталып өтуде. Жетпіс жыл — саналы ғұмырды

саралайтын, атқарылған еңбектің нәтижесіне көз жүгіртетін айтулы белес. Ал ұстаз үшін бұл белестің маңызы ерекше. Себебі ұстаздың еңбегі тек өзі қызмет еткен жылдармен өлшенбейді. Оның берген білімі, қалыптастырған кәсіби көзқарасы, шәкірттеріне сіңірген тәлімі кейінгі ұрпақтың қызметінен, ізденісінен және адамға деген қарым-қатынасынан көрініс табады.

Мен психологиялық-педагогикалық түзету мекемесінің басшысы ретінде педагогика мен психология саласының мамандар үшін қаншалықты маңызды екенін күнделікті кәсіби қызмет барысында жақсы түсінемін. Баланың жеке ерекшелігін ескеру, оның психологиялық жағдайын дұрыс бағалау, дамуындағы қиындықтардың себептерін түсіну, түзету және дамыту жұмыстарын сауатты ұйымдастыру — барлығы да терең психологиялық-педагогикалық білімді талап етеді. Осы тұрғыдан алғанда, Гульнар Кабдышеитовнаның ұзақ жылдар бойы жинақтаған ғылыми және педагогикалық тәжірибесінің маңызы зор.

Гульнар Кабдышеитовнаның кәсіби жолы психология ғылымымен тығыз байланысты. Ол Семей қаласындағы жоғары оқу орындарында психология бағыты бойынша білім беру ісіне белсене араласып, болашақ мамандарға психологиялық ғылымның теориялық негіздерімен қатар оның практикалық маңызын түсіндіруге өз үлесін қосты. Оның еңбектерінен адамның психикалық дамуы, тұлғалық ерекшеліктері, кә-

сіби қалыптасуы, психологиялық қолдау және адамның ішкі әлемін түсіну мәселелеріне деген ғылыми қызығушылық анық байқалады. Біздің мекеме сияқты психологиялық-педагогикалық түзету бағытында жұмыс істейтін ұйымдар үшін мұндай білімнің практикалық құндылығы өте жоғары. Өйткені әрбір баланың даму қарқыны, қабылдауы, қарым-қатынас жасау ерекшелігі, эмоционалдық жағдайы әртүрлі. Сондықтан маман баламен жұмыс барысында оның жеке ерекшелігін терең түсініп, соған сәйкес әдіс-тәсілдерді тандай білуі қажет. Психологиялық білім осы жұмыстың ғылыми негізін қалыптастырады.

Гульнар Кабдышеитовнаның «Зоопсихология» атты оқу құралының жарық көруі де оның ғылыми-әдістемелік ізденісінің бір көрінісі. Бұл еңбек психология ғылымының маңызды бағыттарының бірі туралы білімді жүйелеуге мүмкіндік береді. Психологиялық құбылыстарды салыстыра зерттеу, мінез-құлық ерекшеліктерін түсіну адамның психикалық дамуы мен әрекетін жан-жақты қарастыруға ықпал етеді. Сонымен бірге оның «Тілдік кемістіктер: себептері мен қалыпқа келтіру» атты оқу құралы біздің кәсіби қызметіміз үшін ерекше мәнге ие деп айтуға болады [2]. Себебі түзету мекемелерінде сөйлеу тілінің даму ерекшеліктері бар балалармен жұмыс істейтін педагогтер, психологтер, логопедтер үшін тілдік дамудың себептері мен оны түзету жолдарын түсіну аса маңызды. Баланың сөйлеуіндегі

қиындықтар оның қарым-қатынасына, оқуына, қоршаған ортамен байланысына және эмоционалдық жағдайына әсер етуі мүмкін. Сондықтан бұл мәселенің педагогикалық және психологиялық тұрғыдан қарастырылуы мамандардың кәсіби түсінігін кеңейтеді. Түзету-дамыту жұмысында бір ғана маманның еңбегі жеткіліксіз. Педагог, психолог, логопед және басқа да мамандардың өзара байланысы нәтижелі жұмыстың негізін құрайды. Мұндай жағдайда психологиялық білімнің әрбір маман үшін маңызы арта түседі. Гульнар Кабдышеитовнаның еңбектері осы тұрғыдан алғанда адамның психологиялық ерекшеліктерін түсінуге, оның тұлғалық мүмкіндіктерін бағалауға және кәсіби қызметте психологиялық тұрғыдан дұрыс шешім қабылдауға бағыт береді. Ұстаздың «Мамандыққа жағымды қарым-қатынасты қалыптастырудың педагогикалық-психологиялық негізі» тақырыбындағы ғылыми еңбегі де кәсіби мамандарды даярлау мәселесінің өзектілігін көрсетеді [3]. Педагогикалық және психологиялық қызметте маманның өз кәсібіне деген жауапкершілігі, балаға деген ізгі қарым-қатынасы, сабырлылығы мен кәсіби ұстанымы ерекше рөл атқарады. Әсіресе түзету саласында жұмыс істейтін маманнан тек теориялық білім ғана емес, үлкен төзім, эмоционалдық тұрақтылық және әр баланың мүмкіндігіне сеніммен қарау талап етіледі. Ал «Психологиялық ғылымның рухани жаңғырудағы қажеттілігі мен маңызы» атты

еңбегінде психология ғылымының адам дамуы мен қоғамдағы орнына назар аударылады [4]. Бұл идея қазіргі таңда да өзекті. Себебі кез келген түзету-дамыту жұмысының түпкі мақсаты — баланың бойындағы мүмкіндіктерді ашу, оның әлеуетін қолдау және қоғамға бейімделуіне жағдай жасау. Ал мұндай жұмыстың негізінде адамды тұлға ретінде қабылдау, оның қадір-қасиетін құрметтеу және әрбір жетістігін бағалай білу қағидалары жатыр.

Гульнар Кабдышеитовнаның кәсіби ұстанымындағы маңызды қасиеттердің бірі — ғылым мен тәжірибені байланыстыра білуі. Психологияны тек теориялық пән ретінде емес, адамды түсінуге мүмкіндік беретін практикалық ғылым ретінде қарастыру — бүгінгі педагогтер мен психологтер үшін маңызды бағыт. Оның оқу-әдістемелік еңбектері осы тұрғыдан жас мамандарға да, тәжірибелі мамандарға да кәсіби ізденіс үшін пайдалы. Біздің мекемеде балалармен жұмыс барысында әрбір маманның кәсіби білімі мен адамгершілік ұстанымы қатар жүреді. Балаға дұрыс сөз айту, оның көңіл күйін байқау, мінез-құлқындағы өзгерістерді түсіну, оқу әрекетіндегі қиындықтардың себебін анықтау — мұның барлығы психологиялық сауаттылықты қажет етеді. Сондықтан психология саласында еңбек еткен ұстаздардың ғылыми мұрасы практикалық қызметпен тікелей сабақтасып жатады. Ұстаз еңбегінің тағы бір үлкен құндылығы — шәкірттер арқылы жалғасуы. Бүгінде Гуль-

нар Кабдышеитовнадан білім алған көптеген мамандар әр түрлі білім беру және әлеуметтік салаларда еңбек етіп келеді. Олардың қатарында балалармен, отбасылармен, педагогикалық ұжымдармен жұмыс істеп жүрген кәсіби мамандардың болуы — ұстаз еңбегінің нақты нәтижесі. Ұстаздың жетістігін тек ғылыми жарияланымдарымен немесе оқу құралдарымен ғана бағалау жеткіліксіз. Оның еңбегінің шынайы өлшемі — шәкіртінің бойында қалыптасқан кәсіби көзқарас, адамға деген құрмет, жауапкершілік және өз мамандығына адалдық. Осы тұрғыдан алғанда, Гульнар Кабдышеитовнаның педагогикалық жолы — кейінгі буынға үлгі боларлық өнегелі жол. Құрметті Гульнар Кабдышеитовна!

Сізді мерейлі 70 жасқа толуыңызбен шын жүректен құттықтаймыз!

Сіз таңдаған ұстаздық жол — үлкен жауапкершілікті, төзімділікті және адамға деген шынайы сүйіспеншілікті талап ететін қасиетті жол. Сіздің педагогика мен психология саласындағы ұзақ жылғы еңбегіңіз, ғылыми-әдістемелік ізденістеріңіз бен шәкірт тәрбиесіне қосқан үлесіңіз — кейінгі буын үшін құнды мұра. Сізге зор денсаулық, отбасылық аمانдық, ұзақ ғұмыр, шығармашылық қуат және жаңа жетістіктер тілейміз. Шәкірттеріңіздің құрметі мен әріптестеріңіздің ықыласына бөленіп, еңбегіңіздің жемісін көре беріңіз. Сіздің ғылыми және педагогикалық мұраңыз әлі де талай маманның кәсіби жолына бағыт-бағдар беріп, балаларға көрсетілетін психология-

лық-педагогикалық қолдаудың сапасын арттыруға өз үлесін қоса берсін.

Ұстаздың ғұмыры — шәкірттерінің жүрегінде жалғасатын ғұмыр. Ал адамға қызмет еткен білім мен ізгілік — уақыт өткен сайын құндылығы арта түсетін мәңгілік мұра.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Абдуллина, Г.К. Зоопсихология: оқу құралы. — Семей: Алтын шаңырақ, 2017. — 108 с.
2. Абдуллина Г.К. Тілдік кемістіктер: себептері мен қалыпқа келтіру: оқу құралы. — Семей: Zhardem, 2022. — 144 б.
3. Уалиева С.Қ. Мамандыққа жағымды қарым-қатынасты қалыптастырудың педагогикалық-психологиялық негізі / Ғылыми жетекші Г.К. Абдуллина // Жас ғалымдар, докторанттар, магистранттар және студенттердің ғылыми еңбектерінің халықаралық жинағы. — Семей: Alikhan Bokeikhan University, 2023. — №19. — Б. 16—19.
4. Абдуллина Г.К. Рухани жаңғырудағы психология ғылымының маңызы мен қажеттілігі // Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университетінің хабаршысы. — 2018. — №2 (38). — Б. 88—91.

Айнур Баяхметовна ТАТЕРОВА,
Абай облысы білім басқармасының
«Семей қаласының
психологиялық-педагогикалық түзеу
кабинеті» директоры.
Семей қаласы

Ұстаздық жол — ұрпаққа қалдырған өшпес із

Ұстаз — шәкірт жүрегіне білім нәрін сеуіп қана қоймай, оның бойына адамгершілік, жауапкершілік, ізгілік пен өмірлік ұстаным қалыптастыратын ерекше тұлға. Ұстаздың еңбегі жылдар өткен сайын өзінің мәнін жоғалтпай, шәкірттерінің жетістігі мен өмір жолынан көрініс табады. Осындай абзал ұстаздардың бірі — Абдуллина Гульнар Кабдышеитовна.

Гульнар Кабдышеитовнаның шәкірті ретінде ұстазымның берген тәлімін әрдайым жоғары бағалаймын. Студенттік кезең — адамның кәсіби тұлғасы қалыптасатын, болашақ мамандығына алғашқы қадам жасайтын маңызды уақыт. Сол кезеңде ұстаздың әрбір сөзі, берген кеңесі мен көрсеткен үлгісі шәкірттің өмір жолына үлкен әсер етеді. Менің студенттік жылдарымда Гульнар Кабдышеитовнаның орны ерекше болды. Ұстазым әр шәкіртінің бойындағы қабілетті байқап, оның өзіне деген сенімін арттыруға, білімге деген қызығушылығын жетілдіруде еңбегі зор болды.

Гульнар Кабдышеитовна бізге тек оқу бағдарламасы аясындағы білімді ғана емес, ең алдымен, адамды құрметтеуді, өз ісімізге жауапкершілікпен қарауды, үлкенге ізет, кішіге құрмет көрсетуді, үнемі ізденіп, кәсіби тұрғыдан дамуды үйретті.

Әр сабағы біз үшін тек білім алатын уақыт емес, өмірден өз орнымызды табуға бағыт беретін тағылымды кезең болды. Ұстаздың бойындағы сабырлылық, парасаттылық, талапшылдық пен еңбекқорлық біз үшін үлкен өнеге болды. Ұстаздың шәкіртке айтқан қарапайым ғана сөзі кейде оның бүкіл өмірлік ұстанымына айналуы мүмкін. Гульнар Кабдышеитовнаның да бізге берген ақыл-кеңестері мен талаптарын уақыт өте келе тереңірек түсіне бастадым. Әсіресе, қандай қызмет атқарсақ та, өз ісімізге адал болу, адамдармен дұрыс қарым-қатынас орнату, әрбір істі жауапкершілікпен орындау қажеттігі туралы айтқан өнегелі сөздері бүгінгі қызметімде де өз маңызын жоғалтқан жоқ.

Бүгінде полиция саласында қызмет атқарып, инспектор-психолог ретінде адамдармен жұмыс істеу, әртүрлі өмірлік жағдайларда дұрыс шешім қабылдау, әр адамның жан дүниесін түсінуге тырысу, кәсіби жауапкершілікті сезіну — күнделікті қызметімнің ажырамас бөлігі. Бұл мамандық үлкен төзімділікті, байыптылықты, адамға деген құрметті және үнемі өзін-өзі дамытуды талап етеді. Осы жолда студент кезімде алған білімім мен ұстаздарымнан көрген тәлім-тәрбиенің орны ерекше. Кейде ұстаздың шәкіртіне берген

білімі жылдар өткен соң ғана өзінің шынайы құндылығын көрсетеді. Бүгінде қызметтік міндетімді атқарып жүрген кезде, студенттік жылдардағы сабақтар мен ұстаздарымның айтқан сөздерін еске алып, олардың қаншалықты маңызды болғанын түсінемін. Өйткені ұстаз берген білім — тек белгілі бір пәнді меңгерумен шектелмейді. Ол адамның ойлау қабілетін қалыптастырып, өмірге деген көзқарасын кеңейтіп, кәсіби жолына бағыт береді.

Гульнар Кабдышеитовна — шәкіртінің жетістігіне шын жүректен қуанатын, әр шәкіртінің болашағына алаңдайтын ұстаз. Оның шәкірттеріне деген ықыласы мен жанашырлығы әрдайым ерекше сезілетін. Бізге талап қоя отырып, өз күшімізге сенуді, қиындыққа мойымауды және таңдаған мамандығымыздың жауапкершілігін сезінуді үйретті. Осындай қасиеттері оны біздің жадымызда тек білікті маман ретінде ғана емес, жүрегімізге жол тапқан аяулы ұстаз ретінде сақталып қалды. Ұстаз үшін ең үлкен марапат — шәкіртінің жетістігі.

Бүгінде әр салада еңбек етіп жүрген шәкірттерінің қызметі мен өмірдегі орны — Гульнар Кабдышеитовнаның ұзақ жылғы еңбегінің жемісі деп білемін. Әр шәкіртінің өзіндік жол тауып, ел игілігіне қызмет етуі — ұстаз еңбегінің ең биік бағасы. Мен де бүгінде өз мамандығым бойынша жауапты қызмет атқарып, ел тыныштығы мен азаматтардың қауіпсіздігіне өз үлесімді қосып келемін.

Осы жолда ұстазымнан алған білім мен тәрбиемнің, кәсіби бағыт-бағдарымның орны бөлек. Ұстаздан алған өнеге шәкіртпен бірге өмір бойы жасайды. Сондықтан Гульнар Кабдышеитовнаның менің өмірімдегі орны ерекше әрі қымбат.

Құрметті Гульнар Кабдышеитовна! Сізге шәкіртіңіз ретінде айтар алғысым шексіз. Бізге білім беріп қана қоймай, өмірде өз жолымызды табуға бағыт-бағдар бергеніңіз үшін алғыс айтамын. Сіздің әрбір шәкіртіңіз — сіздің еңбегіңіздің жалғасы, ал олардың жетістігі — сіздің ұстаздық еңбегіңіздің жемісі. Мерейлі 70 жасыңыз құтты болсын! Деніңізге саулық, отбасыңызға амандық, жүрегіңізге қуаныш, ғұмырыңызға ұзақтық тілеймін. Ұстаздық жолда төккен еңбегіңіздің жемісін көріп, шәкірттеріңіздің ыстық ықыласы мен құрметіне бөлене беріңіз. Әрдайым шәкірттеріңіз үшін қадірлі де ардақты ұстаз болып, ортамызда аман-есен жүре беріңіз!

Сізге деген шәкірттік алғысым мен құрметім шексіз!

Шәкіртіңіз,

Толкын Кызырбековна

БАЙГАНИРОВА,

Абай облысы мамандандырылған

күзет қызметі

басқармасының ІІ полиция

батальонының

аға инспектор-психологы,

полиция майоры.

Семей қаласы

Дене шынықтыру мәдениетіндегі спорттық бастаулардың маңызы

Тән мәдениетінің спорттық бастауларын қарастырғанда олардың адамдық тойымсыздық пен агрессияшылдықтан табиғаты мүлдем бөлек екендігі айқындалады. Спорт ойынға, салауатты өмір салтына, ізгі бәсекелестікке, келісімділікке шақырады. Тойымсыздықтың физиологиялық тетіктерін де ашып көрсетуге болады (мысалы, құмарлық ретінде). Бірақ, парасатты және байсалды мәселеге қарасақ, онда тойымсыздықтың адам тәні мен жанының бұрмалана дамуынан туатынын аңғарамыз. Спорттағы жетістіктермен шектелмей, оларды ары қарай жетілдіре берудің табиғаты мүлдем басқа, қаншама адамзат қазіргі күні жетістіктерге жеткенімен, тойымсызды нокталады деп ешкім айта алмайды. Сол себепті пайда мен тұтынуға ғана негізделген қазіргі техникалық өркениеттің құндылық бастауларын қайта қарау жөнінде әлем зиялылары жиі айтып жүр. Яғни, өркениеттілік құндылықтарының өзгеруі спорттағы руханисыз көріністерге де тосқауыл болары сөзсіз.

Енді адам тәнінің «агрессившіл» бастаулары жөнінде. Ш. Айтматов пен жапондық Д. Икэда өздерінің бірігіп жазған «Рух ұлылығының одасы» деген кітабында, қиратушылық адам тәнінің қасиеті емес, ол қазіргі кейбір авторсымақтардың әсіре кейіпкерлері: жолындағының бәрін қырып-жоятын супермен, күмәнді рекордтарға ұмтылушы, Гинесс кітабына енейін деген «батырлар», неше түрлі монстрлар мен некрофильдер, олардың барлығы рухани азғындаумен көзге түседі дейді. Екі ғұламаның осы туралы бір жерден шыққан, рухани бастаулардың адам үшін түбегейлігі жөніндегі ойларына назар аударайық:

— біздің бүкіл өркениетімізді қамтыған, тек өзі үшін өмір сүруге бағытталған тұрпайы эгоизм еш уақытта ақталмауы қажет [1];

— қазіргі қоғамға аналық махаббат пен сәбилік пәктік жетіспейді, бұл үшін табиғаттан қайта дәріс алу қажет, дүние сәби жүрегінде қайтадан жаратылады [1, 27, 33 б.];

— Батыстың техникалық қуаты өркениеті Шығыс ізгілігімен үйлесімді қосылуы қажет [1, 63 б.];

— Адам адам болып қала берген сайын, дүниедегі болмыстық тәжірибесін жалғастыра берген сайын, оның үміті де үзілмейді, болашаққа үлкен сеніммен қарайды... [1, 130 с.].

Рух ұлылығының мадақ жыры тәрізді тән ұлылығының одасын

қайта жазып шығу адамзат алдындағы келесі міндеттердің біріне жатады. Мұны жиі ұмытып та кетеміз. Кейде сол баяғы «рух жоғары, тән төмен», «ізгілік-рухтан, озбырлық пен қатыгездік-тәннен» деген ұстанымдардың маңайында қала да береміз. Тоғышарлық санада дене шынықтыру мәдениетінде рухани бастаулар нашар дамыған тәрізді пікірлер де жиі кездеседі. Тіпті, Кеңес Одағы тараған соң кейбір бұрынғы мемлекеттік қамқорлықтағы спортшылардың рәкеттерге айналуы сияқты теріс мысалдардан тағы да тән мен рухтың алшақтығы жөнінде қорытындылар да шығарылады.

Мәселені кеңінен қояйық. Адамзаттағы озбыршылдық, соғысқұмарлық, қиратушылық сияқты құбылыстар мен адамның дене күшінің арасында байланыс бар ма? Бір жауап белгілі. Оның мәнісін қысқаша былай жеткізуге болады: тарихи мәдени прогресс дегеніміз дене күшіне сүйенген, қатал, аяушылықты білмейтін, агрессившіл адамдардың рухани, тән құмарлықтарын тыйған өркеніетті адамдармен ауысуы болып табылады. Бұл ұстанымда бірнеше қателік бар. Біріншіден, тән мен рухты қарсы қоюдың негізсіздігі туралы жеткілікті айттық. Дене шынықтыру мен спорттың дамуы тікелей руханисыздық, көріністерінің себебі болып табылмайды. Керісінше, тәндік мұқтаждықтарды шектеу адам жанына да тұрақ-

сыздық тудыратыны белгілі. Қарапайым тілмен айтқанда, спортпен айналысу, айталық, рәкет пен қатыгездікке өздігінен әкелмейді, олардың түп-тамырлары мәдени-әлеуметтік факторларда жатыр. Екіншіден, адамың дене күші мен агрессияшылдықтың арасында тікелей байланыс жоқ. Осы жөнінде Э. Фромм мынадай дәлелдемелер келтіреді.

— көне мәдениетте қанқұмарлық, қатыгездік, каннибалистік көріністер белең алды деу негізсіз болып табылады, олардың кейбір құбылыстары отаршылдық пиғылдағы еуроцентризм өкілдері тарапынан әсірелеп бейнеленген, каннибализм кейбір тайпаларда салт-дәстүрлік, рәміздік қызмет атқарған; ал садизм мен адамды қинауға келсек, олардың XX ғасырда көне заманнан кем болмағандығына айғақтар жеткілікті [2, 241 с.];

— тек адам ғана тірі жандарды мағынасыз және себепсіз өлтіруден рахат алады; бұл оның тәндік бастауларынан (жануарлармен бір типтес) пайда болмайды, яғни дене шынықтыру қатыгездіктің көбеюіне әкелмейді; филогенезде ол алдын ала берілмеген [2, 245 с.];

— қозғалыстардың жылдамдығын, серпімділік күшін арттыруға бағытталған жарыстар мен ойындарда қиратушы мақсаттар мен садистік мотивтер жоқ; бір кезде соғыс жаттығуларынан туған семсерлесу, найза лақтыру, жұдырықтасу, оқ ату сияқты әрекеттер,

олар кейін спорт түрлеріне айналғаннан кейін қарсыласына зиян келтіру пиғылдарынан айырылған [2, 247-248 б.]. Қазіргі мәдениеттанудың ең маңызды ғаламдық мәселесіне соғысқұмарлық пен қиратушылыққа негізделген өркениеттен бейбіт мәдениет жолына көшу болып табылады [3, 260 б.]. Бұл ұлы көште спорт пен жалпы тән мәдениетінің қосатын үлесі айтарлықтай.

Дене шынықтыру мәдениетінің қалыптасу тарихы мен мұраттары оның жоғары адамдық құндылықтармен үндес дамығанын айғайтайды. Антикалық шыныққан дене идеалдарын айтпағанның өзінде, қазіргі замандық спорт мәдениетінің талаптары да осыны куәландырады. Мысалы, осы замандағы дене шынықтыру мәдениеті «арнольдизмге» негізделген. Оның негізін салушы Томас Арнольд өз күнделігінде жастарды тәрбиелеу ісінде мынадай әдепсіздік мерездерімен қатал күресу қажеттігін айтады.

1) қылмыс, қатыгездік және маскүнемдік; 2) жалған сөйлеу, бос уәде беру, мақтану; 3) үлкендер мен күштілердің жастар мен әлсіздерге қиянаттары; 4) шәкірттердегі мәдениетсіздік пен тәртіпсіздік; 5) мектеп ережелерін орындамау; 6) жалқаулық пен енжарлық; 7) тәртіп бұзғандардың жалған ынтымақтастығы. Тәні нашар дамыған оқушылардың моральдық азғындауы, — дейді ол, — олардың

мүлдем құлдырауына әкеледі және оны жақсы киім мен әдемі шаш түзеу де жасыра алмайды [4, 163 с.].

Дене шынықтыру мәдениетін жоғары деңгейге қою үшін, дейді Т. Арнольд, оқушылардың жалпы мәдениетін, олардың дәстүрлері мен сезімдерін ескеру қажет. Жарысты ұйымдастырғанда «таза, әділ ережелерді» сақтауға, қарсыласының абыройын сыйлауға, шынайы ынтымақтастыққа, спорт ісіне ата-аналар мен қоғамдық ұйымдардың қатысуына, тән әсемдігінің жан сұлулығына жеткізуіне, спорттық ұйымдардың өзін-өзі басқаруына ерекше көңіл бөлу керек делінген.

XX ғасырда дене шынықтыру мәдениеті жаңа сатыларға көтеріле білді. Спорт элитарлық жаттығулардан бұқаралық мәдениеттің маңызды бөлігіне айналды. Спорттың әскери бастауларының орнына тән жетілдірулік негіздері алдыңғы қатарға шыға бастады. Жаңғыртылған «олимпияшылдық» идеясы спорттың гуманистік мазмұнына басты назар аударды. Қазіргі дене шынықтыру мәдениетіне үздік нәтижелерге (рекордтарға) ұмтылу тән. Бұл адам денесі мен рухының потенциясы мен мүмкіндіктерін айқындау үшін қажет. Қазіргі жағдайда рекордтарға жету үшін тек тән жаттығулары жеткіліксіз болып табылады. Яғни, тән мәдениеті осы мақсатта міндетті түрде ғылыммен қосыла әрекет етеді. Жалпы алғанда спорттың төмендегідей

мәдени функцияларын атап өтуге болады: 1) тән мен жан саулығын нығайту; 2) адамдарды белсенділік пен жеңімпаздыққа тәрбиелеу; 3) гедонистік қызмет (тән сұлулығынан ләззат алу); 4) экстрамалдык жағдайларда қиындықтарды жеңуге тәрбиелеу; 5) тұлғалық және мемлекеттік престижге жету; 6) халықтар мен мемлекеттер арасындағы түсіністікті арттыру; 7) катарсис (ойын арқылы рухани тазалану және т.б.); тағы бір ескеретін жәйт: тұлғалық әрекеттердің адамдық ынтымақтастықты не бұзатыны, не нығайтатыны белгілі. Спорттың қашан да қиратушылық және ажыратушылық әрекеттерге жатпайтыны оның табиғатынан көрініп тұр. Өйткені, жарысушы бірдей жағдай мен бірдей ережелер негізінде бәсекеге түседі және басқаны жау емес, әріптес ретінде қабылдайды.

Жоғарыда келтірілген спорт мәдениетінің басты түйініне келсек, оны адамдық болмыста тән мен жанды үйлесімді, жарыстық және ойындық бағдарларда қайтадан жасау деп анықтауға болады. Яғни, спортта (дене мен рух шынықтыруында) адамның мәдени сипаты жоғары деңгейде анықталады. Сол себептен, бұл қатынасты маңызды мәдени қатынас деп аламыз. Егер тәндік сексуалдық белсенділік, жасампаздық идеясын білдіріп, тәннің мәңгі ғарышпен бірегейлігін көрсетсе, онда тәнді шынықтыру адамның табиғатпен жа-

қындығын айқындайды. Бұл, әсіресе, шығыстық мәдениеттердегі спорттық жекпе-жектер мен тән жаттығуларына тән. Мысалы, йога жүйесі мен дзэн-буддизмдегі дене жаттығулары адамның өзі үшін үйлесімдік тәндік болмыс түрлерін іздеумен, оның Мендігінің табиғи универсуммен тығыз байланысын көрсетумен айқындалады. Шығыстық дүниетанымда табиғат игерілетін объект емес, адам болмысының тұрақты кепілі ретінде алынады. Табиғат адамға өзінің рухтандырылған бір бөлігі – тәнді сый түрінде берген. Тән жаттығуларында адам табиғатпен бірыңғай болуға тырысады; сана осы жаттығулар кезінде тәннің ішкі ұмтылыстарын түсініп, одан алшақтамай, Дүние, Ғарыш және Адамды тұтастандыру «режимінде» әрекет етеді («нирвана» жағдайы).

Шығыс спорты жүйелерінде (ушу, каратэ, таэквон-до, т.т.) күш, шыдамдық, төзімділіктен гөрі, тән мен жанның жоғары техникалы үйлесімді әрекеттері бірінші орынға шығады. Сол себептен оларды таза «спортқа» жатқызу да (әсіресе, рекордтарға бағытталған батыстық спорт түрлерімен салыстырса) қиын. Осы мағынада, мысалы, каратэ тек дене жаттығуларымен шектелмей, бүкіл тұлғалық өмірмен сананы түбегейлі қайта құратын, арнаулы дүние түсіну ұстанымдары бар каратэ-до болып өзгертіледі («до» – жол, өмір жолы). Біздің ойымызша, ХХІ ға-

сыр спортында осы батыстық және шығыстық жүйелер бір-бірімен тұтаса әрекет ете алады.

Дене шынықтыру мен спорттың тағы бір мәдени мағынасы адам денсаулығын нығайтумен байланысты екендігі анық. Бірақ, бұл қағида анық болғанымен, нақтылы социологиялық зерттеулер көрсеткеніндей, ол адамдардың спортпен айналысуының басты мотивтеріне жатпайды. Яғни, елдің бәрі спорттың тән саулығына оң әсерін тигізетінін жалпы түсінеді, алайда, өздерін онымен айналысуға ынталандыра алмайды. Бұл дене шынықтыру үшін ақыл-оймен мүдделілікпен қоса, белгілі бір ерік пен жігердің қажеттілігін куәландырады. Әйтпесе, дене шынықтырудың денсаулықтың тек шағын монша, массаж, дәрігер қабылдауында болу, тәнді шынықтыру процедураларымен шектеуі көп өріс алмас еді.

Денсаулықты таза медициналық-биологиялық мәселе деп түсінбеу керек. Бұл аспект те маңызды, алайда оның аумағын кең қабылдау қажет. Бүкіл әлемдік денсаулық сақтау ұжымының (ВОЗ) жарғысында мынадай анықтама берілген: «Денсаулық — бұл тек аурулар мен тәндік кемістіктердің жоқтығы емес, сонымен бірге тәндік, рухани және әлеуметтік құндылықтың толыққанды жағдайы» [5, 356 с.]. Әрине, осындай мұратқа тек таза дене шынықтырумен жету қиындыққа соғады.

Сол себепті тән мәдениеті валеология ілімімен толықтырылуы қажет. Адам өз тәнін өзіндік болмысымен теңестіретін болғандықтан, әдетте, оның саулығына көп назар аудара бермейді. Ал денсаулық бұзылған жағдайда тән адамнан бөлектеніп, арнаулы мәселеге айналып кетеді. Күні-түні денсаулықты ойлау оны нығайтудың орнына теріс әсерлерін көбірек тигізеді. И.Кант айтқандай, ұзақ өмір сүргісі келетіндер ол туралы көп ойлай бермейді [6, 550 с.]. Сол себепті адамның денсаулығы жөнінде қам жеу арнаулы медициналық және валеологиялық құрылымдарға тапсырылады.

Бірақ, осыдан спортпен айналысудың қажеті жоқ деген тұжырым тумады. Мәселе дене шынықтыру жаттығуларының мәдени-әлеуметтік мазмұнын кеңейту туралы болып отыр. Тағы да шығыстық спорт бастауларына назар аударайық. Соңғы жылдары Қазақстанда және басқа елдерге йога, у-шу, каратэ, дзю-до сияқты шығыстық дене тәрбиелеу жүйелерімен айналысуға ынтығушылардың саны жылдам өсіп тұр. Бұл адамдардың салауатты дене жаттығуларына стихиялық-тылсымдық ұмтылысын білдіреді. Өйткені, бұл спорт түрлерінде таза жеңіске жету мен жоғары рекордтарға ұмтылумен қатар, адамның тылсымдық-шығармашылық потенциясына үлкен көңіл бөлінеді және жоғарыдағы ВОЗ анықтамасындағы әлеуметтік,

рухани және тәндік құндылыққа жетуге қадам жасалады. Әрине, бір мәдениеттің үлгілерін екіншісіне автоматты түрде ауыстыра салу да дұрыс емес. Йога жүйесі біз үшін де керек, бірақ үнділік мәдениет талаптарына сай «гурудың» кейбір өсиеттері біздің дәстүрлі түсініктерімізге қайшы келуі де мүмкін. Қазақта ата-аналық бедел, кім болсын, тіпті, «гуру» болсын, бәрінен жоғары тұруы дәстүрлі құндылыққа жатады. Батыстық, не шығыстық спорт түрлерін қабылдағанда, олардың астарында тұрған дүниетанымдық жүйелерді ұлттық құндылықтар елегінен өткізген жөн.

Денсаулық пен тән мәдениетін былай айыруға болады: біріншісінде адам тәні мен жанының биологиялық қалыптылығына басты назар аударылады, ал дене мәдениетінде адамдық субъективтік «Меннің» натуралдық (табиғилық) құрылымда әрекет ету ерекшеліктері алдыңғы қатарға шығады. Адам әлеуметтік-тәндік жан ретінде денсаулығын басқа құндылықтардан жоғары қоюы керек. Бірақ адамдық континиумда тән саулығы басқа да мәдени-әлеуметтік факторлардан тәуелді болып шығады. Сондықтан адам тәні мен жанының жеке мүшелері мен функцияларын емдеуге бағытталған мамандандырылған дәрігерлік, жетілген диагностика, медициналық техника мен технология жаңа шипалы дәрілерге қарамай, қазіргі адам денсаулығына байла-

нысты кейбір мәселелерді шешуде дәрменсіздік танытады. Тек медицинаның күшімен сау болу қиын. Денсаулық адамдық «Меннің» болмыстық күйіне де қатысты. Ал бұл күйді көтеруге спорттың он әсерлері де жеткілікті. «Каждый человек в конечном счете лишь силой собственной активности (в акте самодеятельности) может быть истинно здоровым, как и только силой собственной активности он может быть в полной мере человеком» [7, 79-80 с.]. Осы жасампаз адамдық белсенділіктің бір түріне спорт пен дене шынықтыру жатады. Кейбір қорытындылар мен болашақ бағдарлар туралы пайымдаулар келтірейік. Тән мәдениеті жөніндегі әлемдік мәдени-тарихи дамудың нәтижесінде қалыптасқан ой үрдістерінен тән мен жанның адамдық болмыстың бастапқы алғы шарттары екендігі туралы пікірге келе аламыз. Рух пен жанның бір-бірінен алыстауы мәдени өмірде толқыныс туғызып, олардың орнықтылығын және үйлесімділігін қалпына келтіруге бағытталған ізденістер туғызып отырды. Әдетте, осыған дейін бұл мәселе дін аясында жүзеге асты. Батыс тарихын еске алсақ, антикалық мәдениеттің құлдырауынан Рим империясындағы нәпсіқұмарлық пен руханисыздықтың өрістеуіне христиан діні қарсы шығып, жаңа рухани үлгілер ұсынғандығы тарихтан белгілі. Алайда, ортағасырлардағы ресми-шіркеулік

мәдениеттің тән бастауларын аскетшілдік сипатта шектеуі, халықтық мәдениетте оппозициялық тәнді ақтау қозғалысын тудырды. Кейін Ренессанс мәдениетінде тән мен рух өз тұтастылығын қалпына келтіре алды. Реформацияның бір мәнісі пайдаға негізделген жаңа нарықтық-индустриалдық өркениетте өзіндік рухани бастауларды іздеумен байланысты. Ағартушылық мәдениет рационалдық парадигманы ұсынып, тән бастауларын ақыл-ой кіріптарлығына ұшыратты. Тән физикалық денеге айналып кетті. Әрине, қоғамның осы денесін дамытуда (техникалық түп-негізін) үлкен жетістіктерге де қол жеткізілді. Алайда руханысыздық, өзімшілдік, қатыгездік, (отаршылдық және екі дүние жүзілік соғыстарды еске алса да жеткілікті) ақылға сыйымды әлеуметтік бірігудің кемістіктерін де көрсетті. XIX ғасырдан басталған классикалық емес мәдениет тән мен жанның тағы да басқа негіздерін адамзатқа ұсынуға әрекет етті. Романтизм, модернизм мен постмодернизм тән мен жанды жеке адамның тіршілігінен тапқысы келді. Тән мәдениетінің ойындық, жарыстық, көркемөнерлік бастаулары антикалық замандағыдай қайтадан алға шықты. Бұл ізденістер келесі ғасырда да жалғаса берері сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Айтматов Ч., Икэда Д, Ода величию духа. — М.: Прогресс, Литера, 1994-272 с.
2. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности.—241с.
3. Нұржанов Б.Ғ. және т.б. Бейбіт мәдениеті жолында. — Алматы: 2000, - 260 б.
4. Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта — 163с.
5. Большая медицинская энциклопедия. Т.8.—М.: Сов энциклопедия, 1978 —356с.
6. Кант И. Избранные письма. Кант-Мендельсону // Кант И. Трактаты и письма. — М.: Наука, 1980. —709с. [550].
7. Визитей А.Н. Физическая культура личности. — 79-80с.
8. Руднев В.П. Словарь культуры XX века. — М.: Аграф, 1999. — 384с. [315-317].
9. Ильик И.П. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа. — М.: Интрада, 1998. —256с. [34-35].
10. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. — 451-453с.

Талапбай Баубекұлы ҚАСЕНОВ,
Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ
оқытушысы.
Түркістан қаласы

Педагогическая наука и искусство воспитания

В предисловии к своей книге педагогического исследования. «Человек как предмет воспитания», К.Д. Ушинский подчеркивает: «... Из сказанного вытекает уже само собой, что педагогика *не есть собрание положений науки*, но только *собрание правил воспитательной деятельности*». Она — наука, так как имеет свои специфические методы исследования, свой предмет изучения (воспитание человека), свои законы и закономерности, методику, содержание и свои технологии. Она — искусство, так как идет от души человека (педагога и воспитанника), многое в ней построено на эмоциях, на интуиции. Есть историческая причина подобного смешения этих терминов. В XIX в. имелось два понятия: педагогика и педагогия. Первое обозначало науку о воспитании, второе — относилось к практической воспитательной деятельности. Потом эти понятия слились, что давало повод считать педагогику и наукой, и искусством. Но правильно ли это? Думается, что не совсем. Когда речь идет о воспитании, то необходимо иметь в виду, что оно имеет два аспекта — теоретический и практический. Теоретический аспект воспитания является предметом научно-педагогического исследования. В этом смысле педагогика выступает как наука и представляет собой совокупность теоретических и методических идей по вопросам воспитания. Другое дело — практическая воспитательная деятельность. Ее исполнение требует от педагога овладения соответствующими воспитательными умениями и навыками, которые могут иметь разную степень совершенства и достигать уровня педагогического искусства. Вот почему мнение о том, что педагогика является и наукой, и искусством, нужно считать некорректным. Указывая на эту некорректность, профессор А.И. Пискунов отмечал: «Фактически в самой этой формулировке содержится уже логическая ошибка: наука не может быть одновременно и не наукой». С семантической точки зрения необходимо различать педагогику как теоретическую науку о воспитании и практическую воспитательную деятельность как искусство.

Весьма четко разграничивал педагогику как теоретическую науку и практическую деятельность как искусство известный преподаватель Главного педагогического института в Петербурге А.Г. Ободо-

вский (1796-1852). В пособии «Руководство к педагогике, или науке воспитания» он писал: «Полное и систематическое изложение теории воспитания, т.е. правил и методов, относящихся к воспитанию, называется наукою воспитания или педагогикою; употребление же теории воспитания на самом деле составляет педагогическое искусство... Кто имеет основательное и полное познание науки воспитания, тот называется теоретическим воспитателем; кто же приводит успешно правила воспитания в исполнение, т.е. в самом деле воспитывает, тот есть практический воспитатель и педагог». Тем не менее для практической педагогической деятельности немаловажными являются как отличия, так и те связи, которые имеются между теорией воспитания и воспитательной практикой. Для того чтобы реализовывать действенное воспитание, учителю, с одной стороны необходимо хорошо знать его теоретические основы, а с другой — в совершенстве владеть педагогическими умениями и навыками. Глубокие мысли об этом высказывали многие педагоги. К.Д. Ушинский отмечал, что для успешной воспитательной деятельности необходимы не только соответствующие умения и навыки, но и обстоятельные теоретические знания. Подчеркивая это, он писал: «Искусство воспитания имеет ту особенность, что почти всем оно кажется делом легким... Почти все признают, что воспитание требует терпения; некоторые думают, что для него нужны врожденная способность и умение, т.е. навык; но весьма немногие пришли к убеждению, что, кроме терпения, врожденной способности и навыка, необходимы еще и специальные знания». Глубоко обоснованное решение вопроса о соотношении педагогического искусства и теоретических знаний в воспитании дал П.П. Блонский. Он отмечал, что для практической воспитательной деятельности в одинаковой мере нужны умение, талант и теоретические знания. Умения вырабатываются личным опытом, талант совершенствуется в процессе воспитательной практики, теоретические знания формируются в результате глубокого постижения сущности развития и воспитания человека и передаются в виде научных идей. «Лишь идея, а не техника и не талант, — подчеркивал Павел Петрович, — может быть сообщена одним лицом другому, и потому лишь в виде известных идей, то есть в виде теоретической науки, может существовать педагогика». Такой же точки зрения придерживался А.С. Макаренко. Он считал, что в целях претворения в жизнь эффективного воспитания необходимо у каждого педагога развивать педагогическое мастерство, в основе которого лежит глубокое овладение теоретическими знаниями,

вдумчивое и старательное отношение к делу воспитания и творческое усвоение лучших образцов воспитательной деятельности. Примечательно, что на огромное значение теории в многообразных сферах человеческой практики указывали многие древние мыслители. Греческий философ Анаксгор говорил, что только из теоретического познания проистекает свобода и плодотворность практической деятельности. Сократ же замечал: «Каждый мудр в том, что хорошо знает». Педагогика быстро прогрессирует, оправдывая свое определение как самой диалектической, изменчивой науки. В последние десятилетия достигнуты ощутимые успехи в ряде ее областей, прежде всего в разработке новых технологий обучения. Современные компьютеры, оснащенные качественными обучающими программами, успешно справляются с задачами управления учебным процессом, разрешают добиваться высоких результатов с меньшими затратами энергии и времени как педагогов, так и учащихся. Обозначился прогресс и в создании более совершенных методик воспитания, технологий самообразования и самовоспитания. В школьной практике применяются новые научные разработки. Научно-производственные комплексы, экспериментальные площадки, авторские школы — все это заметные вехи на пути положительных пере-

мен. В Концепции развития образования в Республике Казахстан отражаются цель, задачи, принципы организации и направления системы среднего общего образования страны. «В эпоху высочайшего динамизма, глобализации, интенсивного развития средств коммуникации, которые меняют образ жизни, общения и мышления, а также методы достижения благосостояния, интеллект человека, его способность к преобразующей, созидательной деятельности становятся основным капиталом общества».

Современная педагогика — это область, интегрирующая три компонента: искусство, науку, практическую деятельность по организации и взаимодействию людей. Это взаимодействие претворяет в жизнь межличностный обмен знаниями, ценностями, опытом творческой деятельности и индивидуальным опытом. Сегодня понятие «интеграция» рассматривается в образовании как объединение, организационное слияние образовательных учреждений, систем, содержания образовательных программ разных предметов или предметных областей.

- Интегрированное обучение позволяет реализовать один из важнейших принципов дидактики — принцип системности обучения.

- Создает оптимальные условия для развития мышления, развивая логичность, гибкость, критич-

ность.

- Способствует развитию системного мировоззрения, гармонизации личности учащегося. Уменьшается многопредметность, расширяются и углубляются межпредметные связи, появляется возможность получить больший объем знаний.

- Является средством мотивации учения школьников, помогает активизировать познавательную деятельность учащихся, способствует развитию творчества.

Важнейшей целью государственной кадровой политики является создание интеллектуального и профессионального ресурса, способного обеспечить высокие темпы социально-экономического развития страны, которое невозможно без качественного казахстанского образования. Давний спор о том, что такое педагогика — наука или искусство, разбивается о практику. Испытание практикой доказывает многократно: без глубокого знания науки воспитания не развивается искусство воспитывать. Знание закономерностей обучения и воспитания, овладение методами педагогического процесса — основа учительского мастерства. К ус-

воению педагогики надо подходить как к научно — познавательной деятельности, на базе которой может и должно развиваться педагогическое искусство как неотъемлемый элемент педагогической деятельности. А педагогом может быть далеко не каждый. Это должен быть человек имеющий призвание, призыв, внутреннее осознание того, что это его путь — путь поиска, постоянного беспокойства, путь сомнений необыкновенной требовательности к себе, путь упорного, каждодневного труда. Теоретические знания в настоящее время приобретают все большее значение, так как наука и техника вошли во все сферы жизни. Вот почему всестороннее и обстоятельное понимание предмета педагогики и основных теоретических идей, относящихся к воспитанию, имеет огромное значение в подготовке к профессионально-педагогической деятельности.

Светлана Юрьевна ДЕЙНЕКА,
музыкальный руководитель
дошкольного мини-центра КГУ
«Начальная школа №9»
акимата города Рудного.
Костанайская область

«Воспитание и обучение детей — это искусство, одно из сложнейших человеческих искусств. А педагогика — наука об искусстве воспитания и обучения детей, стопроцентная наука и стопроцентное искусство».

С. Соловейчик

Влияние интерактивных методов в процесс обучение

Интерактивные методы обучения — это методы, которые побуждают школьников к активной мыслительной и практической деятельности в процессе овладения учебным материалом. По своей сути интерактивные методы обучения позволяют внедрить в процесс обучения эффективное общение, что предполагает вовлечение студента в обучение в качестве активного участника, а не слушателя и наблюдателя (само слово «интерактивность» означает «взаимодействие»).

Интерактивное обучение основано на прямом взаимодействии обучающихся с учебным окружением.

Учебное окружение, или учебная среда, выступает как реальность, в которой участники находят для себя область осваиваемого опыта. Если рассматривать интерактивное обучение глубже, то речь идет не просто о подключении эмпирических наблюдений, жизненных впечатлений обучающихся в качестве вспомогательного материала и иллюстративного дополнения. Опыт обучающегося — участника служит центральным источником учебного познания. В традиционном обучении ведущий (тренер, преподаватель, учитель) выполняет роль «фильтра», пропускающего через себя учебную информацию, а в интерактивном — роль помощника в работе, одного из источников информации.

Интерактивные методы обучения означают овладение студентами опыта работы на базе взаимодействия с преподавателем. При использовании данного метода обучения преподаватель выступает в роли фасилитатора — консультанта. Важную роль играет подготовленность преподавателя до учебного занятия. Во время учебного занятия консультант только распределяет задания и организует процесс.

Данный метод обучения требует определенного изменения жизни группы, а также большого времени для подготовки, как школьников, так и педагога. Интерактивные методы обучения способствуют пониманию духа права сотрудничества, взаимопонимания и доброжелательности. Для эффективного применения интерактивных методов, в том числе для того, чтобы охватить весь необходимый объем материала и глубоко его изучить, он должен тщательно планировать свою работу. Дать задания школьнику для предварительной подготовки: прочитать, продумать, выполнить самостоятельные подготовитель-

ные задания; отобрать для занятия такое интерактивное упражнение, которое давало бы обучающемуся «ключ» к освоению темы. В течение самих интерактивных упражнений дать обучающимся время подумать над заданием, чтобы они восприняли его серьезно, а не механически исполнили его. Учитывать темп работы каждого обучающегося и его способности; на одном занятии использовать один или два (максимум) интерактивных методов, а не их калейдоскоп; провести неторопливое обсуждение по итогам выполнения интерактивного упражнения, в том числе актуализируя ранее изученный материал. Возможно, акцентировать внимание на другом материале темы, прямо в затронутом интерактивном упражнении. Проводить экспресс-опросы, самостоятельные домашние работы по различным темам, которые не были затронуты интерактивными заданиями. Для осуществления контроля над ходом процесса обучения преподаватель также должен: тщательно планировать и разрабатывать содержание и ход занятия: определить роли участников, подготовить вопросы и возможные ответы, выработать критерии оценки эффективности занятия. Мотивировать обучающихся к изучению конкретной темы путем отбора наиболее интересных для учащихся случаев, проблем; путем объявления ожидаемых результатов (целей) занятия и критериев оценки работы учащихся; путем возвращения внимания учащихся к целям занятия и критериям оценки; предусмотреть различные приемы для привлечения и активизации внимания обучающихся, вовлечения их в работу; грамотно распределять роли в группах, придумывая роли. Включать упражнения разминки.

А также внеаудиторные методы обучения как соревнование, разработка проекта, информации по радио и газетам обеспечивает эффективный результат. На учебных занятиях по изучению истории и традиции и других национальных праздников можно предусматривать фильмы, спектакли, организовывать выставки и представления, можно использовать песни и сказки.

В учебном процессе в преподавании можно пользоваться техническими средствами обучения как аудио-видео техника, наглядные пособия. Особый интерес при изучении вызывает компьютерная технология. Творческие тестовые задания, самостоятельные работы придают смысл.

Б. АШЕГОВА,
преподаватель кафедры
английского
языка КазНПУ имени Абая,
г. Алматы

Применение элементов геймофикации в обучении студентов колледжа

Аннотация

В статье рассматривается метод применения геймофикации. Одним из эффективных игровых методов организации учебного процесса является квиз. Применение квиза (quiz) на уроке даёт мотивацию педагогу и обучающемуся, так как создает доброжелательную атмосферу, поддерживает инициативу и создаёт эмоциональную комфортную среду, способствующую развитию интереса к обучению.

Андатпа

Мақалада геймофикацияны қолдану әдісі қарастырылады. Оқу процесін ұйымдастырудың тиімді ойын әдістерінің бірі — квиз (quiz). Сабақта квизді қолдану мұғалім мен оқушыға мотивация береді, өйткені ол мейірімді атмосфераны қалыптастырады, бастаманы қолдайды және оқуға деген қызығушылықты дамытуға ықпал ететін эмоционалды жайлы орта жасайды.

Annotation

The article discusses the method of applying gamification. One of the most effective game methods of organizing the educational process is a quiz. The use of the quiz in the lesson gives motivation to the teacher and the student, as it creates a friendly atmosphere, supports initiative and creates an emotionally comfortable environment conducive to the development of interest in learning.

Геймофикация, или игрофикация — это применение игровых элементов и механик в неигровых контекстах в образовании для повышения мотивации, вовлеченности и продуктивности.

Применение геймофикации делает обучение для студентов более привлекательными и интересными, превращая скучные и рутинные учебные занятия в более увлекательные.

Основные элементы геймофикации:

1. Игровые элементы: очки, уровни, награды, статусы, рейтинги, достижения и обратная связь;
2. Механики: соревнования, квесты, задания, вызовы, бонусы;
3. Принципы: вовлечение, мотивация, соревнование, развитие, обратная связь, получение удовольствия, эмоциональный подъем.

Преимущества геймофикации:

Повышение интереса и вовлеченности студентов. Увеличение мотивации и продуктивности. Улучшение восприятия сложных вопросов как более простых и увлекательных. Развитие индивидуального и командного духа, взаимопомощи.

Есть очень много примеров геймофикации в обучении, различные приложения и платформы. Хочу остановиться на примере квиза (quiz).

Геймофикация на примере квиза

Слово квиз в переводе с английского языка означает викторина, тест.

Это очень эффективный и доступный в образовании интерактивный инструмент обучения. Помогает в усвоении, контроле знаний и стимулировании обучения.

В игровом формате квизы представляют собой командные интеллектуальные игры, где участники отвечают на вопросы и зарабатывают очки.

Квизы можно использовать для повторения пройденного материала или для оценки усвоения новой темы. Совместно со студентами составляются вопросы квиза на логику и сообразительность. Из моего опыта вопросы составляются таким образом, чтобы каждый студент смог поучаствовать в обсуждении и составлении вопросов и ответов.

Через квизы не только проверяют знания, но и развивают критическое

мышление; умение анализировать информацию и быстро принимать решения. Также выявляет пробелы в ранее полученных знаниях.

Ну и конечно как и все развлекательные игры — эта игра проходит весело, легко и непринужденно. Эмоционально-психологическое состояние обучающихся безусловно также имеет большое значение в образовании.

Базовый алгоритм игры квиз**1. Начало игры:**

Объявление правил игры и введение в тему. Формирование команд и распределение мест.

Раздача бланков для ответов и ручек.

2. Раунды:

Обычно квиз состоит из 6-10 раундов.

Каждый раунд может быть посвящен определенной теме или иметь свой формат вопросов (например, текстовый, визуальный, логический, и музыкальный можно).

Обязательно преподаватель, как ведущий объявляет тему раунда и правила.

3. Вопросы и обсуждение:

Ведущий зачитывает вопрос. Командам дается время на обсуждение и поиск ответа.

Время на обсуждение может варьироваться в зависимости от сложности вопроса.

4. Ответы и подсчет баллов:

Команды записывают ответы на бланки. После окончания времени на обсуждение, ведущий собирает

бланки. Ведущий объявляет правильные ответы.

За каждый правильный ответ начисляются баллы.

5. Объявление победителя:

После всех раундов подсчитываются общие баллы.

Команда, набравшая наибольшее количество баллов, объявляется победителем.

Дополнительно:

Визуальный раунд: команды угадывают картинки, портреты, памятки.

Логический раунд: командам нужно решить логические задачи.

Блиц-опрос: команды отвечают на вопросы как можно быстрее.

Важно:

В квизе обычно не разрешено пользоваться телефонами и интернетом для поиска ответов.

Успех в квизе зависит от эрудиции, логического мышления и командной работы.

Квизы могут быть адаптированы под разные форматы и тематики. И это только базовый алгоритм, который можно изменять и адаптировать под свой предмет преподавания и проводить без бланков, а устно и визуально на экране мультимедийного проектора или монитора компьютера.

Основное содержание:

Квиз проходит в несколько этапов: регистрация, формирование команд, ответы на вопросы и подсчёт баллов.

Преподаватель объясняет все правила и помогает обучающимся правильно ответить на вопросы.

Структура игры-квиза зависит от предмета обучения и выбранной темы урока. Например, по дисциплине «основы философии» я выбираю тему «Философия как наука и её роль в обществе» и совместно со студентами составляем квиз-вопросы с алгоритмом постепенного перехода от простого к сложному.

Составление и подбор вопросов проводится с учетом возможностей студентов. Никакой специальной подготовки не требуется: достаточно базового знания темы, сообразительности и умения логически мыслить.

Я, как ведущий и преподаватель философии объясняю правила квиза для обучающихся. Они в свою очередь делятся на команды и должны придумать название: оно может быть любым. После начала игры в каждом раунде преподаватель предлагает вопросы и дает задания — для победы командам нужно активно отвечать и зарабатывать призовые очки.

Вопросы могут быть закрытыми (с готовыми вариантами ответов) и открытыми (со свободным ответом). Задания могут включать в себя отрывки хрестоматийных текстов и отрывков из параграфа учебника, фрагменты кино или презентации, картинки с головоломками. Разный формат позволяет проявить себя всем обучающимся — совмест-

ная работа позволит получить максимум призовых очков.

Пример простых вопросов:

Что означает слово «философия» в переводе с греческого языка?

Кто автор термина «философия»?

Какие основные типы мировоззрения?

Более сложные вопросы:

Роль философии в обществе?

В чем заключается роль философии в жизни казахстанского общества?

Какова структура философского знания?

Как проходит квиз-игра? Несколько вариантов раундов:

Короткие вопросы с выбором ответа. Обычно они используются для разминки игроков.

Тематические вопросы со свободным ответом. По каждой теме предлагается несколько заданий.

Блиц-опрос. Участники должны дать ответ как можно быстрее, на обсуждение отводится не больше минуты (обучающиеся сами могут выбрать тайминг).

Логическая игра. Например, нужно разделить элементы на пары.

Также на вопросы можно делать ставки, чтобы заработать больше очков — это делает игру еще интереснее.

Квиз можно составить из разных вариантов заданий, поэтому она никому не покажется скучной или слишком сложной. Во время игры царит доброжелательная веселая атмосфера в группе или классе, вопросы перемежаются шутками, ак-

тивным общением между ребятами.

Никто не останется в стороне от общего приподнятого настроения — это очень сплачивает ученический коллектив.

И в заключение, геймофикация — это мощный инструмент, который может быть применен в различных сферах образования для повышения вовлеченности и мотивации делая уроки, например, у меня по философии и культурологии более привлекательными и достижимыми. За счет игры можно сделать скучные философские задания более интересными, а сложные темы — простыми. Можно даже составить и построить весь курс обучения на основе геймификации. Обучающиеся с большим интересом и азартом проходят учебный курс, если в нем есть элемент игры. А для меня, как педагога, упрощает процесс подачи и усвоения информации, а также ускоряет процесс обучения. Также и накопляемость учебных баллов оценивания достигается на 100 процентов!

**Гульстан Сапаргалиевна
СУЛЕЙМЕНОВА,
преподаватель общественных
дисциплин.
КГП на ПХВ «Высший колледж
электроники и коммуникаций»
управления образования
Павлодарской области,
акимата Павлодарской области**

Білім берудегі жасанды интеллект: мұғалімнің цифрлық көмекшісінен жаңа педагогикалық құралға дейін

Жасанды интеллект (ЖИ) қазіргі қоғамның барлық саласына, соның ішінде білім беру жүйесіне де қарқынды еніп келеді. Бұрын компьютер мұғалім үшін ақпарат іздеуге, презентация жасауға немесе электрондық журнал толтыруға арналған құрал болса, бүгінде жасанды интеллект сабақ жоспарын құрастырып, тапсырмалар әзірлеп, мәтінді бейімдеп, тест сұрақтарын дайындап, оқушының деңгейіне қарай оқу материалдарын саралай алады.

ChatGPT, Google Gemini, NotebookLM, Microsoft Copilot, Khanmigo, Canva AI және Quizizz сияқты құралдар педагогтің күнделікті жұмысында қолдануға болатын цифрлық көмекшілерге айналып отыр.

Алайда, жасанды интеллектің білім берудегі мақсаты мұғалімді алмастыру емес. Оның басты міндеті — мұғалімнің уақытын үнемдеп, қайталанатын жұмыстарды жеңілдету және педагогке оқушымен тікелей жұмыс істеуге көбірек мүмкіндік беру.

Бұл үрдіс Қазақстан үшін де өзекті. OECD-нің TALIS 2024 зерттеуіне сәйкес, Қазақстан мұғалімдері-

нің 59%-ы өз жұмысында жасанды интеллектіні пайдаланғанын хабарлаған. Бұл OECD елдерінің орташа көрсеткішінен — 36%-дан едәуір жоғары. Қазақстандық мұғалімдердің 87%-ы ЖИ-ді ақпаратты зерттеу және қысқаша мазмұндау үшін, 79%-ы сабақ жоспарымен оқу іс-әрекеттерін дайындау үшін, ал 76%-ы оқушыларға жаңа дағдыларды шынайы өмір жағдайларында жаттықтыруға көмектесу үшін қолданатынын көрсеткен [1].

Мұғалім үшін ChatGPT: сабақ жоспары мен тапсырмаларды әзірлеу құралы

Мұғалімдер арасында ең танымал генеративті жасанды интеллект құралдарының бірі — ChatGPT. Оны сабақ жоспарын әзірлеуде, тапсырмалар құрастыруда, мәтінді оқушының жас ерекшелігіне бейімдеуде және шығармашылық идеялар іздеуде қолдануға болады.

Мысалы, қазақ тілі пәнінің мұғалімі ChatGPT-ке: «8-сыныпқа «Құрмалас сөйлем» тақырыбында 45 минуттық сабақ жоспарын әзірле. Сабақта топтық жұмыс, жеке тапсырма, қалыптастырушы бағалау және рефлексия болсын. Үш

деңгейлі тапсырма ұсын» деп нақты сұраныс бере алады.

ChatGPT тиімділігінің бір мысалы — Ұлыбританиядағы NFER зерттеуі. Оған 68 мектептен 259 жаратылыстану пәнінің мұғалімі қатысқан. Он апталық эксперименттің алтыншы-оныншы апталарында ChatGPT қолданған мұғалімдердің сабақ пен оқу материалдарын дайындауға жұмсаған уақыты бақылау тобындағы уақыттың 69%-ын құраған. Бұл шамамен 31% уақыт үнемін білдіреді [2].

Google Gemini: сабақ жоспарлаудан жеке оқытуға дейін

Google Gemini мұғалімге сабақ жоспарын жасауға, оқу материалдарын дайындауға және тапсырмаларды оқушы деңгейіне қарай саралауға көмектесе алады. Google for Education Gemini-ді білім беру ортасында мұғалімдердің оқыту және оқу міндеттерін қолдайтын ЖИ құралы ретінде ұсынады [3].

Мысалы, математика пәнінің мұғалімі Gemini-ге: «7-сыныпқа «Сызықтық функция» тақырыбы бойынша үш деңгейлі 15 тапсырма дайында. Әр тапсырманың дұрыс жауабын және қысқаша түсіндірмесін бер» деп сұрай алады.

Мұндай тәсіл бір тақырып бойынша әр түрлі деңгейдегі оқушыларға арналған тапсырмаларды тез дайындауға мүмкіндік береді.

NotebookLM: мұғалімнің зерттеу көмекшісі

Google NotebookLM пайдаланушы өзі жүктеген дереккөздермен жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Мұғалім оған оқу бағдарламасын, ғылыми мақалаларды, оқулық бөлімдерін немесе басқа материалдарды жүктеп, сол деректер негізінде сұрақтар қоя алады.

Мысалы: «Осы материалдардың негізінде 9-сыныпқа арналған сабақ жоспарын жаса», «Осы құжаттар бойынша тест сұрақтарын құрастыр», «Негізгі ұғымдарды анықта» деген тапсырмалар беруге болады. NotebookLM жүктелген материалдарға сүйеніп жұмыс істейді және дереккөздерді көрсету мүмкіндігін береді [4].

Khanmigo: білім беруге бейімделген ЖИ көмекшісі

Khan Academy әзірлеген Khanmigo білім беру міндеттеріне арнайы бейімделген ЖИ құралдарының бірі. Ол мұғалімдерге сабақ жоспарын құруға, оқу мазмұнын дайындауға, тапсырмаларды саралауға және бағалау құралдарын әзірлеуге көмектеседі [5].

Мұғалім Khanmigo арқылы сабақ жоспарын, бағалау критерийлерін, рефлексия тапсырмаларын және әр түрлі деңгейдегі оқушыларға арналған жаттығуларды дайындай алады. Khan Academy сонымен бірге педагогтерге Khanmigo-ны тиімді және жауапты қолдануға арналған оқу материалдарын ұсынады [6].

Canva AI: көрнекі материалдарды әзірлеу

Canva платформасының ЖИ құралдары презентация, инфографика, постер, жұмыс парағы және басқа көрнекі оқу материалдарының бастапқы нұсқасын дайындауға мүмкіндік береді [7].

Мысалы, биология мұғалімі «Жасушаның құрылысы» тақырыбы бойынша инфографика дайындай алады. Тарих мұғалімі тарихи оқиғалардың хронологиялық кестесін, ал бастауыш сынып мұғалімі оқушыларға түсінікті иллюстрациялық тапсырмалар жасай алады.

Дегенмен ЖИ жасаған визуалды және мәтіндік материалдарды мұғалім міндетті түрде тексеруі керек.

Quizizz және ЖИ: қалыптастырушы бағалауды жеңілдету

Quizizz сияқты интерактивті платформалар тест, викторина және қалыптастырушы бағалауды ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Мұғалім белгілі бір тақырып бойынша сұрақтар әзірлеп, оқушыларға интерактивті форматта ұсына алады [8].

Мысалы, 7-сыныптағы Қазақстан тарихы сабағында «Қазақ хандығының құрылуы» тақырыбы бойынша тест өткізіп, нәтижелерді бірден көруге болады. Мұғалім қай сұрақтардың оқушыларға қиын болғанын анықтап, келесі сабақта сол тақырыпқа қайта оралады.

Қазақстандағы тәжірибе

Қазақстандағы мұғалімдердің ЖИ қолдану деңгейі халықаралық зерттеулерде де көрініс тапты. TALIS 2024 бойынша Қазақстан мұғалімдерінің 59%-ы ЖИ-ді жұмысында пайдаланған; 87%-ы оны ақпаратты зерттеу және қорытындылау үшін, 79%-ы сабақ жоспары немесе оқу іс-әрекеттерін әзірлеу үшін қолданады [1].

Сонымен бірге ЖИ қолданбаған мұғалімдердің 51%-ы қажетті білім мен дағдыларының жеткіліксіз екенін, 61%-ы мектептерінде қажетті инфрақұрылым жоқ екенін көрсеткен [1]. Бұл Қазақстанда технологиямен қатар мұғалімдердің кәсіби даярлығын да күшейту қажет екенін білдіреді.

Жасанды интеллект мұғалімді алмастыра ма?

Жасанды интеллект сабақ жоспарын тез құрастырып, бірнеше секундта көптеген тапсырма ұсына алады. Бірақ мұғалімнің басты артықшылығы – оқушыны түсінуі.

Мұғалім оқушының көңіл-күйін, қызығушылығын, қабілетін, сыныптағы қарым-қатынасын және нақты қандай қолдау қажет екенін байқайды. Сондықтан болашақтағы тиімді модель – «мұғалім немесе ЖИ» емес, «мұғалім және ЖИ» моделі.

ChatGPT жоспардың бастапқы нұсқасын дайындауы мүмкін, бірақ оны сыныптың нақты жағдайына мұғалім бейімдейді. Gemini тап-

сырмалар ұсына алады, бірақ олардың оқу мақсатына сәйкестігін педагог бағалайды. NotebookLM ақпаратты жинақтайды, ал мұғалім оның сабақ үшін маңызын анықтайды.

ЖИ қолданудағы қауіптер

Жасанды интеллектіні білім беру саласына енгізу кезінде бірнеше қауіп ескерілуі керек. Біріншіден, ЖИ кейде қате немесе ойдан шығарылған ақпарат бере алады. Сондықтан мұғалім маңызды деректерді тексеруі тиіс.

Екіншіден, оқушының дайын жауапты ЖИ-ден алып, оны өз жұмысы ретінде көрсетуі академиялық адалдық мәселесін туындатады. Үшіншіден, оқушылардың жеке және құпия деректерін ашық ЖИ сервистеріне енгізуге болмайды. Төртіншіден, мұғалім ЖИ-ге шамадан тыс тәуелді болып қалмауы керек.

Сондықтан ЖИ-ді «дайын жауап беретін машина» емес, педагогикалық көмекші ретінде қабылдау қажет.

Мұғалімнің жаңа құзыреттері

UNESCO-ның 2024 жылғы AI Competency Framework for Teachers құжаты мұғалімдерге қажетті 15 құзыретті бес бағытқа біріктіреді: адамға бағытталған ойлау, ЖИ этикасы, ЖИ негіздері мен қолданылуы, ЖИ педагогикасы және кәсіби дамуда ЖИ пайдалану [9].

Бұл қазіргі мұғалімге тек бағдар-

ламаны қолдануды емес, ЖИ-дің мүмкіндіктері мен шектеулерін, этикалық талаптарын және оны оқу үдерісіне дұрыс енгізу жолдарын түсінуді қажет етеді.

Мысалы, «Маған сабақ жоспарын жаз» дегеннен гөрі: «8-сыныпқа қазақ тілі пәнінен 45 минуттық сабақ жоспарын жаса. Оқу мақсаты – Сыныпта 24 оқушы бар. Тапсырмаларды үш деңгейге бөл. Қалыптастырушы бағалау критерийлері мен рефлексия ұсын» деген нақты сұраныс әлдеқайда нәтижелі болмақ.

Қорытынды

Жасанды интеллект білім беру жүйесін өзгертетін маңызды технологиялардың біріне айналды. Бүгінде мұғалім ChatGPT арқылы сабақ жоспарын, Gemini арқылы сараланған тапсырмаларды, NotebookLM арқылы дереккөздерге негізделген оқу материалдарын, Khanmigo арқылы педагогикалық ресурстарды, Canva AI арқылы көрнекіліктерді, ал Quizizz арқылы интерактивті бағалауды дайындай алады.

Қазақстандағы жағдай да осы бағыттың өзектілігін дәлелдейді: TALIS 2024 бойынша мұғалімдердің 59%-ы ЖИ қолданған [1]. Ал Ұлыбританиядағы 259 мұғалімді қамтыған NFER зерттеуінде ChatGPT қолданған педагогтер сабақ жоспарлауға шамамен 31% аз уақыт жұмсаған [2].

Алайда технологияның болуының өзі сапалы білімге кепілдік бермейді. Нәтиже мұғалімнің ЖИ-ді қаншалықты сауатты қолдануына байланысты. Сондықтан қазіргі педагог үшін басты сұрақ «Жасанды интеллект мұғалімді алмастыра ма?» емес, «Мұғалім жасанды интеллектіні өз кәсібін дамыту үшін қаншалықты тиімді пайдалана алады?» деген сұрақ болуы тиіс.

Білім берудің болашағы — «адам немесе жасанды интеллект» емес, «адам мен жасанды интеллектінің тиімді серіктестігі». Бұл серіктестіктің орталығында технология емес, әрқашан оқушы мен мұғалім тұруы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер мен интернет-ресурстар

1. OECD. Results from TALIS 2024 – Country Notes: Kazakhstan. OECD Publishing, 2025. https://www.oecd.org/en/publications/results-from-talis-2024-country-notes_e127f9e2-en/kazakhstan_a2edca40-en.html
2. Roy P., Poet H., Staunton R., Aston K., Thomas D. ChatGPT in lesson preparation – A Teacher Choices Trial. National Foundation for Educational Research (NFER), 2024. <https://www.nfer.ac.uk/publications/chatgpt-in-lesson-preparation-a-teacher-choices-trial/>
3. Google for Education. Gemini for Education: Teaching and Learning.

<https://edu.google.com/workspace-for-education/add-ons/teaching-and-learning/>

4. Google for Education. NotebookLM. <https://edu.google.com/ai/notebooklm/>

5. Khan Academy. Khanmigo for Educators. <https://www.khanacademy.org/districts-courses/khanmigo-for-educators>

6. Khan Academy. Khanmigo Usage Guidelines. <https://support.khanacademy.org/hc/en-us/articles/25358718125837-Khanmigo-Usage-Guidelines>

7. Canva. Magic Studio — AI-powered creative tools. <https://www.canva.com/magic-studio/>

8. Quizizz. Interactive assessment platform. <https://quizizz.com/>

9. UNESCO. AI Competency Framework for Teachers. UNESCO, 2024. <https://www.unesco.org/en/articles/ai-competency-framework-teachers>

10. UNESCO. Guidance for Generative AI in Education and Research. UNESCO, 2023. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693>

А. ОЛЖАЕВА,

**Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
Бейіндік мектебінің экономика
және бизнес негіздері пәнінің
мұғалімі.**

Алматы қаласы

Развитие «гибких» навыков задавать вопросы

В стремительно меняющемся мире жизнь предъявляет необходимость чтению большого количества текстов, требующих от детей умения выделить необходимую информацию и использовать её, так сказать критический мыслить.

Научить работать с текстом — важная задача процесса обучения. Не каждый учащийся, прочитав один раз текст, определит, о чем он, в чем заключается основная мысль. Решить эту проблему поможет составление вопросов. Ведь правильно поставленный вопрос учит школьников слушать внимательно, мыслить и рассуждать. [1]

В своей практике работы в школе каждый раз сталкиваюсь с такой проблемой, что ученики во время работы с текстом отвечают на вопросы, но не умею задавать их. Начала искать пути решения данной проблемы. По мере решения проблем я апробировала все методы, которые были опубликованы в интернете. Общеизвестно, что существуют два типа вопросов: вопросы низкого порядка (закрытые), вопросы высокого порядка (открытые). Закрытые вопросы (что? когда? где?) требуют конкретного ответа и конкретизируют знания учащихся по данной теме. Они направлены на запоминания, и ответы расцениваются,

как правильные или не правильные. А открытые вопросы (почему? для чего? с какой целью?) заставляют учащихся задуматься, способствуют их умственному развитию. Вопросы высокого порядка направлены на умение ученика применять, реорганизовывать, расширять, оценивать и анализировать информацию каким-либо образом. Так же мы в работе с текстом применяем вопросы «тонкие» и «толстые». «Тонкие» вопросы это такие вопросы, которые требуют репродуктивного односложного ответа, а «толстые» вопросы требуют глубокого осмысления. Для осмысления и анализа текста мы используем «Ромашку Блума» или «Кубик Блума» шесть вопросов, которые составлены на теории таксономии.

«Ромашка» состоит из шести лепестков, каждый из которых содержит определенный тип вопроса. Таким образом, 6 лепестков — 6 вопросов:

1. Простые вопросы — вопросы, отвечая на которые, нужно назвать какие-то факты, вспомнить и воспроизвести определенную информацию: «Что?», «Когда?», «Где?», «Как?»;

2. Уточняющие вопросы. Такие вопросы обычно начинаются со слов: «То есть ты говоришь, что...?», «Если я правильно понял, то ...?», «Я

могу ошибаться, но, по-моему, вы сказали о ...?». Целью этих вопросов является предоставление ученику возможностей для обратной связи относительно того, что он только что сказал. Иногда их задают с целью получения информации, отсутствующей в сообщении, но подразумевающейся;

3. Интерпретационные (объясняющие) вопросы. Обычно начинаются со слова «Почему?» и направлены на установление причинно-следственных связей. Данный тип вопроса «срабатывает» тогда, когда в ответе присутствует элемент самостоятельности;

4. Творческие вопросы. Данный тип вопроса чаще всего содержит частицу «бы», элементы условности, предположения, прогноза: «Что изменилось бы ...», «Что будет, если ...?», «Как вы думаете, как будет развиваться сюжет в рассказе после...?»;

5. Оценочные вопросы. Эти вопросы направлены на выяснение критериев оценки тех или иных событий, явлений, фактов. «Почему что-то хорошо, а что-то плохо?», «Чем один урок отличается от другого?», «Как вы относитесь к поступку главного героя?» и т.д.;

6. Практические вопросы. Данный тип вопроса направлен на установление взаимосвязи между теорией и практикой: «Как можно применить ...?», «Что можно сделать из ...?», «Где вы в обычной жизни можете наблюдать ...?», «Как бы вы поступили на месте героя рассказа?».

Нередко на уроке складывается непростая ситуация. Дети недопоняли объяснение учителя, но ничего не попытались уточнить. Результат — урок для многих прошел зря. Как же добиться того, чтобы ребята задавали вопросы? Таким образом, мы знаем, что есть порядок приемов. Для успешного применения учениками данных нам вопросов. Поделюсь опытом работы по формированию навыка задавать вопросы и представлю приемы, развивающие это умение.

1. Прием «Картинки».

Берем тематические картинки [2]. Например «Профессии». Ребята должны рассказать, что нарисовано на картинке, и сказать чем занимается данный персонаж. Для формулировки вопроса мы даем подготовленные вопросы Кто? Что делает?

Таким образом, ученики записывают предложения. Далее применяя заранее данные вопросы, составляют свои варианты вопросов.

Это доктор. Доктор лечит людей

Это кто? Что делает доктор?

При наблюдении, у учеников было множество ошибок при формулировке. Было большинство вариантов вопросов такие *«Доктор что делает людей?»*. Здесь можно увидеть, что ученик нашел слово, отвечающий на вопрос что делает? В таких случаях объяснила ученикам, вопрос нужно писать в начале вопросительного предложения. Для полного понимания правильности составленного вопроса попросить ученика прочитать свой составленный вопрос. Дать осмыслить нужны ли дополнительные слова или нет. Таким образом, дети смогут найти и исправить свои ошибки самостоятельно.

Прием *«Да, нет, перефразируй»*. Аналог игры *«Данетки»*. Целью этого приема было найти героя рассказа *«Черный Бэм Черное Ухо»*. Вызывается ученик к доске, на доске

изображена картинка собаки Бима. Ученик, вышедший к доске, задает вопрос классу, а остальные ученики отвечают на вопрос *«Да», «Нет»*, если вопрос не корректно поставлен ученики отвечают *«Перефразируй»*.

II. Правило «6К»

На букву *«W»* в английском языке начинаются вопросительные слова *«Кто?» «Кого?» «Когда?» «Кому?» «Кем?» «Какой?»*. Чтобы сделать анализ произведения или какого-либо персонажа, можно использовать правило *«6К»*. Нужно шесть раз сформулировать вопросы, начинающиеся с указанных слов.

III. Игра «Угадай-ка»

Это игра для начальной школы; обычно проводится на уроках русского языка и служит для подготовки к изучению частей речи; но можно использовать и на других уроках: например, на уроке окружающего мира предложить загадывать животных или природные явления.

Один школьник загадывает что-то или кого-то. Ему задают три вопроса: *что? какой? и для чего?* Он отвечает, а остальные угадывают. *Например, так: «Что? - Овощ. - Какой? - Красный. - Для чего? - Для салата».* Это — помидор.

IV. Прием «Вопросительные слова»

1 вариант

Учащиеся по просьбе учителя записывают в таблицу, состоящую из двух колонок, слова. В правую колонку пишут понятия, связанные с изучаемой темой, а в левую пишут вопросительные слова. После этого

ученикам предлагается за 5-7 минут сформулировать как можно больше вопросов, складывая по смыслу слова из двух колонок. Работа может быть как индивидуальная, так и парная.

Лучшие вопросы отмечаются, ученики поощряются.

Где?	Москва
Куда?	Казахстан
Когда?	Казахский педагогический институт
Почему?	Малая родина
Как?	Дедушка Сергали
Сколько?	Произведения

V. Прием «Вопросительные слова» 2 вариант:

1. Для начала ученики должны прочитать текст;
2. Записывают данные вопросы предложенные им ранее;
3. Пишут вопросы по тексту;
4. Читают составленные вопросы. В случае не правильно составленных вопросов, ученики поправляют свои ошибки.

ЧТО _____?
 КТО _____?
 ГДЕ _____?
 КАК _____?
 КОГДА _____?
 ПОЧЕМУ _____?
 ЗАЧЕМ _____?

ОТКУДА _____?

КАКОЙ...? КАКАЯ _____?

КАКАЯ ВЗАИМОСВЯЗЬ _____?

ПО КАКОЙ ПРИЧИНЕ _____?

ЧЕМ ЛУЧШЕ _____?

VI. Прием «Найди и составь». Ученики выписывают предложения из текста, находят в предложениях члены предложения, делают синтаксический разбор, при этом над каждым словом пишут вопросы к словам. Примерно это выглядит так:

Кто? Что делал? Как? Что? Что делало? Как? Кому? Куда?

Гулливер лежал на спине, и солнце светило прямо ему в лицо. (Дж. Свифт)

Для того чтобы составить вопросы, нужно объяснить ученикам:

- Слова, над которыми написаны ВОПРОСЫ, являются ответом на вопрос.
- Количество вопросов соответствует количеству слов в предложении.
- Вопросительные слова пишутся в начале предложения.
- После вопросительных слов в большинстве пишется сказуемое.
- При составлении тонких вопросов, если предложение сложное, лучше разделить его на части.

Тонкие вопросы:

1. Кто лежал на спине?
2. Что делал Гулливер на спине?
3. Как лежал Гулливер?
4. Что светило прямо ему в лицо?
5. Что делало солнце прямо ему в лицо?
6. Как светило солнце ему в лицо?
7. Кому светило солнце в лицо?
8. Куда светило солнце прямо?

Толстые вопросы:

1. Почему солнце светило прямо ему в лицо?

2. Почему Гулливер лежал на спине?

Умение задавать правильные вопросы — это не только основа школьного обучения, но и один из, как теперь принято говорить, «гибких» навыков, что пригодятся ребятам в дальнейшей жизни и помогут добиться успеха в профессии. Вот почему так важно уделять этому умению время на уроках. Надеюсь, мои идеи станут импульсом для вашего педагогического творчества.

Использованная литература:

1. Габдрахманова Б. Д. «Составление вопросов низкого и высоко-

го порядка при работе с текстом на уроках русского языка и литературы» ;

2. Загашев И.О. Умение задавать вопросы. //Начальная школа, 2001, №12;

3. Кубасова О.В. Литературное чтение. Учебники для 2, 3, 4 класса общеобразовательных учреждений. — Смоленск: Ассоциация XXI век. 2013;

4. Примерная основная образовательная программа образовательного учреждения. Начальная школа /сост. Е.С. Савинов. — М.: Просвещение, 2010;

5. Аюбаева Н. Развитие критического мышления через чтение и письмо: пути следования [Мәтін] / Н. Аюбаева // Қазіргі Қазақстан мектебі. — 2014. — № 6 (9). — С. 18-19;

6. Аяганова Ш. К. Использование технологии критического мышления в учебном процессе [Текст] / Ш. К. Аяганова // Администратор в Казахстанской школе. — 2011. — № 1. — С. 30-33;

7. [1] https://zkoipk.kz/kz/smartconf_2019/1-section/5151-conf.html;

8. [2] <https://steshka.ru/professii-v-kartinkax>.

Алима АСКАРОВА,
учитель средней школы №276
кента Айтеке би.
Казалинский район,
Кызылординская область

Развитие читательской грамотности в старших классах на уроке русской литературы

В наше стремительно развивающееся время, когда различные гаджеты захватили все внимание детей, заставить их читать становится все труднее с каждым днем. Ведь именно в книге есть ответы на многие вопросы и чтение может увлечь детей настолько, что они могут позабыть про гаджеты на долгое время. Но как именно привлечь внимание детей к чтению и привить им любовь к этому прекрасному процессу? Как педагог это вопрос меня волнует долгое время, ведь в обновленном содержании среднего образования читательская грамотность является важнейшим компонентом развития образованности подрастающего поколения. Я преподаю русский язык и литературу в Веселорощинской общеобразовательной средней школе 5-9 классам, где большинство учеников своевременно выполняют домашние задания по русской литературе. Литература требует чтения, а точнее навыка чтения. Ведь если ученик просто прочитал книгу, но понял много чего из прочитанного, это говорит о том, что он читал без навыков понимания. Соответственно, навык чтения требует навыка понимания. Этот навык должен быть сформирован с раннего

детства, когда ребенок только начинает читать небольшие отрывки из текстов. Если рассмотреть теорию читательской грамотности, то *читательская грамотность* — это умение человека понимать и использовать письменные тексты, анализировать, изучать их для решения своих жизненных задач. Те сведения, которые читатель получает из текста, должны расширять его знания и возможности в жизни.

Раскрыв понятие «*читательская грамотность*», можно сделать вывод, что для того, чтобы опереться на чтение как на основной вид учебной деятельности в школе, у детей должны быть сформированы специальные читательские умения.

Формировать читательскую грамотность необходимо на любом уроке. Однако базовым предметом для этого является урок литературного чтения. Цель уроков литературного чтения в начальной школе состоит не только в обучении детей чтению художественной литературы, подготовке к её систематическому изучению в средней школе, но и в формировании интереса к чтению, овладении приёмами понимания прочитанного.

Словосочетание «читательская

грамотность» появилось в контексте международного тестирования в 1991 г. В исследовании PISA «читательская грамотность — способность человека понимать и использовать письменные тексты, размышлять о них и заниматься чтением для того, чтобы достигать своих целей, расширять свои знания и возможности, участвовать в социальной жизни». Раскрыв понятие «читательская грамотность», можно сделать вывод, что для того, чтобы опереться на чтение как на основной вид учебной деятельности в школе, у выпускников школы должны быть сформированы специальные читательские умения, которые необходимы для полноценной работы с текстами. Чтобы сделать урок литературы увлекательным, я с ребятами рассматриваю художественное произведение не как набор фактов и явлений, происходящих в определенную эпоху, а как многогранный мир, живущий по своим законам, где за каждым словом, мыслью, жестом закреплена определенная знаковость. Важную роль в любом уроке играют активные методы и приемы обучения. Эти методы и приемы строятся на практической направленности, игровом действии и творческом характере обучения, интерактивности, разнообразных коммуникациях, диалоге и полилоге, использовании знаний и опыта обучающихся, групповой форме организации их работы, вовлечении в процесс всех органов чувств, деятельностном подходе

к обучению, движению и рефлексии.

На уроках русского языка текст изучается как лингвистический объект и как результат речевой деятельности (признаки и категории текста, его структура, типы и виды, правила создания текста с учетом конкретных экстралингвистических факторов и понимания его смысла не только на поверхностном, но и на глубинном уровне).

В курсе литературы текст рассматривается как некая художественная действительность, историческая и культурная реальность, которая представлена в нем системой словесных художественных образов.

Интегративная цель освоения учебных предметов, входящих в образовательную область «Русский язык и литература», заключается в формировании филологической культуры школьников, ориентации обучения на понимание, интерпретацию «чужого» текста в широком культурном контексте и создание собственного текста с учетом всех прагматических и социокультурных факторов его употребления.

Существует множество приёмов работы с текстом, способствующих формированию читательской грамотности: «Чтение с остановками», «Синквейн», «Работа с вопросником», «Мозговой штурм», «Иллюстратор», «Написание творческих работ», «Создание кроссворда», «Продолжение произведения (придумывание конца)», «Тонкие и толстые вопросы».

С целью активизации знаний, развития познавательного интереса и творческой активности в начале урока эффективно использовать загадки, ребусы, кроссворды. При закреплении изученного материала: «Драматизация», «Моделирование» и «Древо мудрости».

Почему многие дети неохотно и мало читают, а уроки чтения для них становятся скучными и неинтересными? Думаю, что этот вопрос рано или поздно задает себе каждый учитель. Существует ряд причин: обильный спад интереса к учению, обилие источников информации помимо книг, не видят пример родителей с книгой и т.д.

Интерес к чтению возникает в том случае, когда читатель свободно владеет осознанным чтением и у него развиты учебно-познавательные мотивы чтения. Одним из вариантов повышения качества чтения в начальной школе является целенаправленное управление обучением чтению. Чтобы чтение было эффективным, важно научить ребенка пользоваться книгой.

Задача учителя — организовать полноценное, глубокое восприятие детьми всей информации, заложенной в текст, помочь им представить себе картины, нарисованные автором, эмоционально отозваться на чувства автора и героев, понять авторскую мысль и по мере возможности увидеть, как все это передает

нам, читателям, художник слова. Другими словами — сформировать читательские умения и навыки.

Из практики работы следует принимать ситуацию конкретного класса и конкретного ученика. Опыт показывает, что целенаправленная работа над формированием этих действий существенно повышает результаты учеников.

Продуманная и целенаправленная работа над формированием читательской грамотности позволяет добывать ребёнку из большого объема информации нужную и полезную, а также приобретать социально — нравственный опыт и заставляет думать, познавая окружающий мир.

Разнообразные и увлекательные задания помогают детям освоить эффективную работу с текстами, научиться не только быстро читать, но также понимать, запоминать и анализировать прочитанное. Таким образом, выпускники начальных классов подготовятся к освоению программы средней школы. Они получают качественную базу для дальнейшего обучения и смогут успешно пройти все необходимые испытания.

Махаббат Амановна ИСАЕВА,
учитель русского языка и литературы
КГУ «Веселорощинская
ОШ».

Железинский район,
Павлодарская область

Индекс 74312

ПЕДАГОГ

журналы

Құрметті оқырман қауым!

Қолдарыңызға тиіп отырған журнал мектеп, мектепке дейінгі, арнайы, жоғары оқу орындары мұғалімдері мен оқытушыларына, жалпы оқырмандарға арналған. Журналға «Казпочта», «Ернұр пресс»,

«Евразия Пресс», «Экспресс почта» және Post.kz сайты арқылы жазылған тиімді.

Жазылу ай сайын жүргізіледі.

Мекен-жайымыз: 050036, Алматы қаласы, Мамыр-2, 13-7.

Басылым индексі

АБОНЕМЕНТ

Педагог

74312

	Комплекті саны	
--	----------------	--

2026 жылға, айлары

кайда					

кімге _____ (почта индексі) _____ (мекен-жайы)
_____ (аты, жөні)

**Қиып
алыңыз да,
жазылыңыз!**

ПВ

орны	

Тасымалдау карточкасы

74312

Басылым индексі

Бағасы	Жазылу мекен- жайын өзгерту	...тенге ...тенге	...тиын ...тиын	комплекті саны	
--------	--------------------------------------	----------------------	--------------------	-------------------	--

2026 жылға, айлары

кайда					

кайда

(почта индексі)

(мекен-жайы)

(аты, жөні)

